

”Jämställdhet är en självklarhet”

**– hur idrottsföreningar förhåller
sig till jämställdhet**

”Jämställdhet är en självklarhet”

– hur idrottsföreningar förhåller
sig till jämställdhet

Jenny Svender & Jonnie Nordensky

Riksidrottsförbundet

FoU-rapport 2020:1

Du finner FoU-rapporter utgivna av Riksidrottsförbundet på: www.rf.se/forskning

Författare: Jenny Svender & Jonnie Nordensky

Formgivning: Catharina Grahn, ProduGrafia

Foto omslag: Bildbyrån

ISBN: 978-91-87385-27-8

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Inledning	6
Jämställdhet som begrepp och innebörd	7
Tidigare forskning	8
Betydelser av jämställdhet	8
Förhållningssätt till jämställdhet	9
Glappet mellan policy och praktik	10
Könsförståelse och jämställdhet	11
Sammanfattning av tidigare forskning	11
Syfte och frågeställningar	13
Teoretiskt ramverk	14
Metod	16
Studiens genomförande och urval	16
Utformningen av enkäten	17
Hur materialet har bearbetats och analyserats	17
Undersökningens tillförlitlighet	19
Etiska aspekter	19
Svarsfrekvens och bortfall	19
Resultat	21
Policy, handlingsplan och riktlinjer	21
Träning och tävling	24
Ekonomiska resurser	30
Utmaningar för att ge lika möjligheter och villkor	33
Resultatsammanfattning	34
Diskussion	37
Föreningarnas gradering av jämställdhet i verksamheten	37
Föreningars förståelse av jämställdhet	38
Vad kännetecknar föreningarnas förståelse av jämställdhet?	42
Hur idrottens jämställdhetsarbete kan förbättras	43
Avslutningsvis	45
Referenser	47

Förord

Inte sällan har jämställdhet utgjort ett sidospår, som något annat än idrottens kärnverksamhet. Jämställdhetsfrågan har också ofta setts som en ”kvinnofråga”, med fokus på kvinnor och kvinnors idrottande, och med förväntningar på att kvinnor ska ”fixa jämställdheten”.

I Strategi 2025 och utvecklingsresan *Jämställdhet för en framgångsrik idrott* lyfts jämställdhet istället fram som en viktig faktor i utformningen av idrotten. För att idrottsrörelsen, dess träning och tävling och föreningsmiljö ska vara relevant och intressant framöver behöver goda utvecklingsmiljöer skapas. Individer, oavsett idrottslig ambitionsnivå, behöver få möjlighet att vara sig själva och bli behandlad med respekt. Med ett normmedvetet jämställdhetsperspektiv på verksamheten, dess utformning och resursfördelning kan sådana miljöer skapas. Det kräver att föreningar och förbund vågar titta kritiskt på sig själva. Ställa sig frågor som: För vem är verksamheten utformad/inte utformad? Hur kan vi säkerställa att verksamheten tillgodoser olika intressen och att alla som vill vara med känner sig välkomna och trivs? Vilka röster behöver bli hörda för att ta reda på det?

Idrottsrörelsen har tydliga jämställdhetsmål att förhålla sig till. Den här rapporten är en uppföljning av målet som lyder *Flickor och pojkar, kvinnor och män, ska ges lika möjligheter och villkor att utöva och leda idrott*. Rapporten har fokus på jämställdhet i förening och hur föreningar arbetar med att skapa en miljö med likvärdiga resurser och förutsättningar för träning och tävling oavsett kön. Vår förhoppning är att bidra till ökad förståelse för de utmaningar som föreningar brottas med i vardagen och förbättra möjligheterna att forma en idrott där alla, oavsett kön, har goda förutsättningar att utöva och leda idrott.

Rapportens titel, *Jämställdhet är en självklarhet*, sätter ljus på ett av resultaten. Det finns ett stort engagemang för jämställdhetsfrågan, men vissa åtgärder kan trots goda intentioner förstärka bilden av flickors/kvinnors idrott som undantag, och pojkars/mäns idrott som norm. Rapporten uppmärksammar vad olika jämställdhetsinsatser kan bidra till, och visar hur normer och traditionella förväntningar på kön kan stå i vägen för individer och gruppers möjlighet att trivas, utvecklas och nå sina mål inom idrotten.

Rapporten är skriven av Jenny Svender, idrottsforskare och sakkunnig i jämställdhet på Riksidrottsförbundet samt Jonnie Nordensky som arbetar på Riksidrottsförbundets enhet för uppföljning och utvärdering.

Karin Karlsson

Verksamhetsområdeschef för Medlemsutveckling, utbildning och bildning
Riksidrottsförbundet & SISU Idrottsutbildarna

Sammanfattning

Denna rapport tar sin utgångspunkt i ett av idrottsrörelsen jämställdhetsmål, nämligen att "Flickor och pojkar, kvinnor och män, ska ges lika möjligheter och villkor att utöva och leda idrott". Rapporten belyser jämställdhetsmålet med idrottsföreningen i fokus. Det mer specifika syftet är att undersöka hur idrottsföreningar förhåller sig till jämställdhet. Dels genom att föreningarna graderar sin verksamhet i relation till olika aspekter av jämställdhetsmålet. Dels genom att undersöka föreningars förståelse av jämställdhet inom idrotten.

Som metod har författarna, tillsammans med verksamhetsansvariga för Lokalt aktivitetsstöd (LOK-stöd), skickat ut en enkät till LOK-stödsföreningar. De föreningar som fått enkäten har en god spridning mellan idrotter och geografiska platser. Urvalet har varit styrt i den mån att de föreningar som fått enkäten också har varit uttagna för LOK-stödskontroll. Även om enkäten har varit frivillig att besvara och enkäten inte påverkar beslut om LOK-stöd, så finns en risk att detta påverkat vissa föreningar. Urvalet är inte representativt för hela idrottsrörelsen.

Enkäten har genererat både kvantitativ och mer kvalitativa data. Dels de kvantitativa resultaten som visar på föreningens rangordning av sitt arbete med jämställdhet. Dels de öppna frågorna där föreningen motiverar sina svar och som vi analyserat med en kvalitativ metod. Kombinationen mellan dessa två tillvägagångssätt är en av rapportens styrkor.

Resultaten pekar på att de flesta föreningar upplever att jämställdhet utgör en princip för föreningens verksamhet. Cirka nio av tio föreningar anger att jämställdhet är en utgångspunkt i föreningens arbete. Oavsett om det gäller fördelning av träningstider, ekonomiska resurser eller förutsättningar att åka på tävlingar och matcher. Skillnaden är liten när vi jämför olika föreningstyper såsom föreningens storlek, typ av idrott och geografisk hemvist.

I föreningarnas fritextsvar framträder en bild av att jämställdhet är självklart och inte sällan något som redan uppnåtts. Inga föreningar uttrycker annat än en positiv hållning till jämställdhet i den egna föreningen. Mot bakgrund av annan forskning på området finns det emellertid anledning att vara vaksam på denna odelade positiva bild.

I rapportens sista del analyseras föreningarnas förståelse av jämställdhet med hjälp av tidigare forskning och teoretiska perspektiv. Analysen visar att föreningarna uttrycker jämställdhet som kvantitet (jämn könsfördelning och lika resurser), jämställdhet som en kvinnofråga (det är flickor och flickors idrottande som står i centrum för jämställdhetsambitionerna), jämställdhet är en fråga om organisering i könsblandade eller i könsuppdelade grupper, samt att jämställdhet förstås som att behandla alla lika.

Inledning

I förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet (Regeringen, 1999) framgår att ett syfte med statsbidraget är att det ska ge flickor och pojkar respektive kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet.¹ Där står också att en förutsättning för statsbidraget är att det utvecklar kvaliteten i barn- och ungdomsidrotten så att verksamheten främjar jämställdhet.²

Jämställdhetsambitionerna är uttryckta i idrottsrörelsens egna styrande dokument, såsom verksamhetsidéen *Idrotten vill* (Riksidrottsförbundet, 2019). Idrottsrörelsen har också antagit jämställdhetsmål för verksamheten (Riksidrottsförbundet, 2017). Idrottsrörelsen har därtill en lång historia av handlingsplaner och genomförande av olika insatser för att åstadkomma jämställdhet (Kempe-Bergman, 2014; Larsson, 2001, 2003, 2014; Olofsson, 1989, 2009; Åström, 1995, 2011, 2018).

Riksidrottsförbundet följer kontinuerligt upp de fastställda jämställdhetsmålen. Främst har det handlat om de kvantitativa delmål som rör könsfördelningen bland ledare och förtroendevalda. Bland annat har jämställdheten inom specialidrottsförbundens beslutande och rådgivande organ belysts (Svender & Nordensky, 2017), liksom bland idrottsledare på föreningsnivå samt inom landslagsverksamheter (Svender & Nordensky, 2019). Föreliggande rapport avser att belysa ett av de mer kvalitativa jämställdhetsmålen: ”*Flickor och pojkar, kvinnor och män, ska ges lika möjligheter och villkor att utöva och leda idrott*”.³

Liksom övriga jämställdhetsmål preciseras detta mål, för att förtydliga vad ”lika möjligheter och villkor” kan innebära inom idrotten. Texten som följer av målet lyder:

” Det kräver att resurserna fördelas likvärdigt och rättvist till flickors och pojkars samt kvinnors och mäns idrottande. Båda könen ska ha tillgång till kompetenta tränare och ledare samt likvärdiga förutsättningar för träning och tävling, såsom tillgång till anläggningar, träningstider och ekonomiska resurser. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska i större utsträckning ges förutsättningar att träna och tävla tillsammans.

Detta mål undersöks utifrån ett föreningsperspektiv, där idrottsföreningar får svara på frågor om sin egen verksamhet i relation till ovanstående mål. Föreningarna får svara på, både i kvantitativa och i kvalitativa termer, hur det ser ut i den egna föreningen avseende de olika aspekter som beskrivs i jämställdhetsmålet. Utifrån dessa svar analyserar vi också hur föreningarna förstår jämställdhet inom idrotten.

1 Förordning 1999:1177 om statsbidrag till idrottsverksamhet. Paragraf 4, punkt 5.

2 Förordning 1999:1177 om statsbidrag till idrottsverksamhet. Paragraf 5, punkt 2.

3 I jämställdhetsmålen föregås formuleringen av målet med rubriken ”Idrottsrörelsens jämställdhetsmål – att uppnås 2025”, varför ordet ”ska” inte ingår i ursprungstexten.

Jämställdhet som begrepp och innebörd

Den övergripande förståelsen av jämställdhet är att det rör relationen mellan män och kvinnor. Jämställdhet är ett normativt begrepp. Vad jämställdhet är och hur det ska åstadkommas, bestäms i relation till en specifik kontext. Idrottsrörelsens jämställdhetsmål är närliggande de politiska jämställdhetsmål som regeringen utformat för samhället i stort, men har anpassats och tillämpats för en idrottsrörelsekontext. Målens utformning kan ses som idrottsrörelsens definition av vad jämställd idrott är. Som kommer att framgå av avsnittet *Tidigare forskning* varierar emellertid tolkningen och förståelsen av jämställd idrott.

Även om själva begreppet jämställdhet anknyter till just kön, och därmed särskiljs från jämlikhetsbegreppet, så kritiseras jämställdhetsforskning och jämställdhetsarbete för att vara alltför snäv i sin ansats (se exempelvis de los Reyes, 2010, och de los Reyes, Molina & Mulinari, 2005, för utvecklade resonemang). Män respektive kvinnor är inte homogena kategorier och det finns olika maktdimensioner inom och mellan respektive könskategori.⁴ Om kategorin kvinna respektive man inte är enhetliga och det inte finns en universell könsordning, utan tvärtom många olika genusrelationer (Connell, 2003), behöver genusforskning och jämställdhetsåtgärder förhålla sig till olika maktrelationer.

Den vanliga förståelsen av kön inom idrottsrörelsen utgår ifrån att det finns två kön: man och kvinna, en så kallad dualistisk könsförståelse. Den bygger på antagandet att alla identifierar sig som antingen man eller kvinna, att dessa köns kategorier är naturliga, förhållandevis stabila, enhetliga och varandra uteslutande. Begreppet heteronormativitet inbegriper denna könsförståelse – samt antagandet att alla människor är heterosexuella. Inom idrottsrörelsen tillämpas detta sätt att se på kön genom att organiseringen av verksamheten ofta är könsuppdelad och/eller att olika regler för de två könskategorierna kan gälla i vissa idrotter (Larsson & Johansson, 2011).

Även jämställdhetspolitik och jämställdhetsarbete har fram till relativt nyligen, mer eller mindre underförstått varit heteronormativ. Det har utgått ifrån idén att det på ett strukturellt plan finns skillnader mellan män och kvinnor. Som Wittbom (2009) påpekar så kan det dikotoma uppdelandet av kvinna/man, trots sina begränsningar, bidra till att förtydliga vissa fenomen. Det är alltså en balansgång mellan generella, men också förenklade förklaringar, och de förklaringar som påvisar komplexiteten men är lite mer svårtillgängliga.

Idrottsrörelsens jämställdhetsmål säger inget explicit om vilken aspekt av kön som målen ger uttryck för, men givet att jämställdhetsfrågor primärt avsett att komma åt strukturella skillnader mellan män och kvinnor får antas att målen av de flesta läses utifrån en traditionell förståelse av kön. För studiens vidkommande kan det emellertid vara bra att ha i minnet att då enkätfrågorna är utformade utifrån ett specifikt jämställdhetsmål, och som talar om ”pojkar och flickor”, finns en risk att en dualistisk könsförståelse påverkar resultaten. Särskilt avseende hur föreningarna förstår kön.

⁴ Många forskare hävdar därför att analyser av olika sociala ordningar kräver ett intersektionellt perspektiv (de los Reyes m.fl., 2005), för att synliggöra hur olika sociala skillnader förhåller sig till varandra.

Tidigare forskning

I den här studien undersöker vi hur idrottsföreningar förhåller sig till jämställdhet i den egna föreningen. Vi har inte kunnat finna några tidigare svenska studier som specifikt undersöker hur ledare ser på idrottsverksamhet i relation till ett specifikt jämställdhetsmål. Däremot finns en hel del annan forskning som belyser hur olika företrädare inom idrotten förhåller sig till jämställdhet i mer generell mening.

Betydelser av jämställdhet

Ett viktigt kunskapsbidrag är Kempe-Bergmans avhandling *Man talar om jämställdhet idrott* (2014) där han studerar manliga idrottsledares syn på jämställd idrott. Männen, verksamma på olika nivåer i sju olika idrotter, i huvudsak badminton, bordtennis, fotboll och volleyboll, intervjuas om tolkningar av jämställd idrott samt om deras förhållningssätt till det. Resultaten visar att idrottsledarna ger jämställdhet många olika betydelser. Några dominerande betydelser är att jämställd idrott är en kvinnofråga, att det handlar om kvantitet (representation, resursfördelning, tränings- och tävlingsmöjligheter), att ha samma förutsättningar, möjligheter och rättigheter, samt att jämställdhet blir en könsneutral och individualistisk historia. De här betydelserna känns igen från andra studier, bland andra Hoeber (2007) som studerar tränare, utövare och idrottsadministratörer, och Linghags (2019) studie av golföreningars jämställdhetsarbete.

Att jämställdhet kommit att bli detsamma som en kvinnofråga har påvisats av många andra forskare som studerat den svenska idrottsrörelsen (se exempelvis Grahn, 2008; Kempe-Bergman, 2014; Larsson, 2001, 2003, 2014; Olofsson, 1989, 2009; Svender, 2012). Det har handlat om att ge flickor och kvinnor rätt att delta i idrott, att de ska ha lika goda förutsättningar och villkor. Flickor, kvinnor och kvinnlighet, liksom deras relation till idrott, har ofta kommit att beskrivas på könsstereotypa sätt. Pojkar, män och manlighet har inte kommit att förknippas med jämställdhetsfrågor och har därmed förblivit oproblematiserade.⁵

Olofsson (2007) genomförde en intervjustudie med föreningsledare (tränare och styrelseledamöter), fotbollsspelare och idrottsgymnasieelever om jämställdhet. Den visar att föreningsledarna har mer heterogena uppfattningar av vad jämställdhetsbegreppet innebär än övriga undersökta grupper. När fotbollsspelarna och idrottsgymnasieleverna definierar jämställdhet är det i termer av värderingar och rättvisa. Ledarna förknippar det med fördelning av ekonomiska resurser och fördelning av träningstider. Respondenterna tycker att den egna verksamheten är mer jämställd jämfört med andra idrotter och andra delar av föreningslivet, som de menar är mer ojämsställda. Olofsson (2007) konstaterar att jämställdhetsfrågan har svårt att nå ut från central nivå ner till föreningarna. Detta återkommer vi strax till.

⁵ Det sker på sina håll inom idrottsrörelsen en förskjutning och förändring när det gäller att koppla ihop frågor om män och maskulinitet med jämställdhetsarbete. Det är emellertid inte beforskat i någon större utsträckning ännu.

Hellborg (2019) undersöker i sin avhandling föreställningar om elitidrottarens ekonomiska villkor, och hur elitsatsande män och kvinnor konstrueras. Att tala om jämställdhet i termer av ekonomi ligger därmed redan inbäddat i studiens ansats. Det får bäring på vilka sätt de olika idrotternas företrädare (curling, fotboll, golf, ridsport) talar om jämställdhet. De problemområden som framställs i relation till elitidrott och ekonomi rör hur förbunden och Sveriges Olympiska Kommitte fördelar medel och prispengar, samt familjebildning. Ofta förklaras den ekonomiska ojämställdheten, där kvinnor är förfördelade, genom en hänvisning till ”marknaden” och dess logiker. Det här känns igen från Hoebers (2007) forskning. Hellborg (2019) bemöter detta och hävdar att eftersom marknaden är värderingsstyrd, så får värderingar om män och kvinnor stort inflytande på marknaden.

Med inspiration från Kempe-Bergmans (2014) ansats att undersöka såväl vilka *betydelser* idrottsledare fyller ”jämställd idrott” med, som vilka *förhållningssätt* som finns till jämställd idrott, redovisas också några studier som ägnat sig åt att undersöka förhållningssätt, attityder, till jämställd idrott.

Förhållningssätt till jämställdhet

I Kempe-Bergmans (2014) studie ger många av de intervjuade idrottsledarna uttryck för ett positivt förhållningssätt till jämställdhet. Samtidigt visar andra idrottsledare på motstånd, ointresse och okunskap kring jämställd idrott, vilket försvårar jämställdhetsarbetet. Kempe-Bergman benämner dess olika positioner ”skeptikern”, ”cynikern”, ”kvinnosakstänkaren” och ”genusvetaren”. Dessa olika hållningar finner också Larsson (2018) om än med andra uttryck. Larsson sorterar idrottsledarnas kunskap om idrottens könsmonster, och huruvida de ser dem som ett problem att åtgärda, i tre kategorier: ”Vet inte – och kan inte påverka”, ”Vet – men vill inte påverka, eller påverkar motvilligt”, ”Vet – och vill påverka.”

En annan forskare, Haberman (2007), undersöker i sin studie *Kvinnor på toppen – om kvinnor, idrott och ledarskap*, idrottsledares attityder till jämställdhet. I studien, som är en enkätundersökning utsänd till kvinnor och män på ledarposter i Riksidrottsförbundet samt i specialidrottsförbund, är det jämställdhet i relation till ledare och ledarskap som står i centrum. Resultaten visar att nästan nio av tio idrottsledare, både män och kvinnor, hävdar att jämställdhet är en viktig fråga för idrotten som helhet. Tre av fyra menar att jämställdhet är en viktig fråga för deras förbund. Inte riktigt lika många tycker dock att kvinnorepresentationen i styrelser och utskott ska förbättras, och var fjärde man och var femte kvinna tycker att kvinnorepresentationen är bra som den är.

Averbo (2003) intervjuade specialidrottsförbundsordförandens inställning till jämställdhet. De flesta var positiva till jämställdhet och menade att det är viktigt att arbeta med jämställdhet. De som svarade nej, att jämställdhet inte är viktigt att arbeta med, motiverade det med att de redan är jämställda och att de inte ser någon problematik relaterad till jämställdhet. På frågan om flickor/kvinnor respektive pojkar/män har samma möjligheter att utöva den idrott som ordförandena företräder, svarade 95 procent ja.

Sammantaget visar studierna att det finns en övervägande positiv attityd till jämställdhet, men inte riktigt lika stor benägenhet att göra förändringar i avsikt att uppnå en mer jämställd idrott. Det är en orsak till det glapp som tycks finnas mellan policy och praktik.

Glappet mellan policy och praktik

Föreliggande studie avser att titta på *talet om* jämställdhet i idrottsföreningar. Vi kommer således inte att kunna uttala oss något om huruvida föreningar är jämställda i realiteten eller i praktiken gör något aktivt jämställdhetsarbete. I det sammanhanget finns det anledning att lyfta forskning som pekar på att jämställdhetsmål, olika jämställdhetsambitioner och insatser har svårt att få verkan och nå alla nivåer av idrottsverksamheten.

I utvärderingar av den omfattande, statsfinansierade barn- och ungdomsidrotts-satsningen *Idrottslyftet* konstaterar såväl Karp, Eliasson, Fahlén, Löfgren och Wickman (2012) som Larsson, Redelius och Kempe-Bergman (2012) att det finns en diskrepans mellan vad som sägs och vad som görs, när det gäller jämställdhet. De specialidrottsförbund som är föremål för Karp med kollegors (2012) utvärdering hänvisar till policydokument, men är passiva när det gäller att arbeta för förändring och genomföra konkreta åtgärder. Enligt Shaw & Penny (2003) bör inte tilltron till jämställdhetspolicys vara alltför hög då många idrottsorganisationer tar fram policys för att tillmötesgå politisk efterfrågan, utan att på ett djupare och mer meningsfullt sätt värdera och söka åtgärda maktrelationerna. Lite i samma riktning går Larssons, Redelius och Kempe-Bergmans (2012) utvärdering av *Idrottslyftet*. I den satsningen var ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv inskrivet i direktiven för satsningen, men i realiteten sågs som en icke-fråga och ett påbud, snarare än som en möjlig utveckling av verksamheterna. De varierade betydelserna av ”jämställd idrott”, som idrottsledarna i Kempe-Bergmans (2014) studie ger, att jämställdhet betyder olika saker i olika idrottskontexter, försvårar också utformning och implementering av jämställdhetsarbete.

En negativ inställning, ointresse eller visst motstånd till jämställdhet, som Kempe-Bergman (2014) och Larsson (2018) finner, är alltså en orsak. Könslindhet, att ”tappa bort” kön i analyser av verksamheten kan vara ett annat, vilket framkom i Linghags (2019) studie av golföreningars jämställdhetsarbete. Även Åström (2011) förklarar att könslindhet kan förklara glappet mellan jämställdhet som policy och jämställdhet i praktiken. Det kan uppstå vid så kallad jämställdhetsintegrering (integrera jämställdhet i ordinarie verksamhet) samt när målsättningar följs inte upp och utebliven måluppfyllelse får inga konsekvenser, exempelvis vid medalstilldelning. Också frånvaron av styrning från centralt håll vid olika insatser, där föreningar inte ges vägledning i vad som behöver göras för att åstadkomma jämställdhet, resulterar i diskrepans mellan ambition och realitet (Nordström, 2012; Svender, 2012).

Karp med flera (2012) ser i sin utvärdering att förbunden har kännedom om, och är införstådda med jämställdhet som idé, men saknar ett kritiskt förhållnings-sätt till den egna verksamheten och strategier för strukturella förändringar, exempelvis hur resurser kan omfördelas för att skapa förutsättningar och ge fler möjligheter att idrotta. Det här framkom också i Linghags (2019) studie. Avsaknaden av nödvändig självinsikt och kritiska perspektiv i idrottens jämställdhets- och jämlikhetsarbeten som orsak till att jämställdhet inte uppnås i realiteten, har många forskare pekat på (Fundberg, 2009; Fundberg & Pripp, 2007; Karp m.fl., 2012; Larsson m.fl., 2012; Larsson 2018; Shaw & Penney, 2003; Svender, 2012, Kempe-Bergman, 2014; Åström, 2011). Forskarna menar att själva orsaken till *varför* det är ojämnt och ojämligt förbises och förblir oproblematiserat. Därför blir det svårt att rubba och förändra nuvarande maktordningar.

Svårigheten att uppnå jämställdhet är inget unikt för vare sig idrotten som samhällsområde eller Sverige. Internationella forskare visar på liknande förhållande inom idrotten i andra länder. Exempelvis pekar Hoeber (2007) på att det spelar roll vilka som har tolkningsföreträde att beskriva en verksamhet. Organisationens värderingar kring jämställdhet, exempelvis att förneka ojämställdhet eller att reducera frågan till att handla om lika antal män och kvinnor, kan verka hindrande för genomgripande förståelse och angreppssätt till jämställdhet (Hoeber, 2007).

Vid sidan av ovanstående olika orsaker till att jämställdhet tycks svårt att uppnå trots att många säger sig vara för det, handlar glappet också om hur vi förstår kön.

Könsförståelse och jämställdhet

Ridgeway (2011) hävdar att diskrepansen mellan policy och praktik när det gäller jämställdhet också kan hänga samman med hur människor ser på kön, vilka föreställningar om män och kvinnor, manligt och kvinnligt som finns. Vardagliga antaganden om kön, ofta könsstereotypa antaganden, kommer att påverka uppfattningar om vad jämställdhet och hur ett jämställdhetsarbete bör ta sig i uttryck. Hur vi ser på kön, vilken könsförståelse vi har, är därför väsentligt för att åstadkomma jämställdhet.

Bland andra Kempe-Bergman (2014), Larsson (2001, 2003, 2018), Larsson och Johansson (2011) och Olofsson (1989) har påvisat att olika sätt att förstå kön genom historien och i olika idrottspraktiker har lett till att idrotten utformats på ett visst sätt. Föreställningar om kvinnor och män, kvinnligt och manligt, har sett olika ut, beroende på vilken idrott det handlar om, men uttrycker vanligen heteronormativitet. I en studie utforskar Larsson (2018) relationen mellan olika idrotters karaktär – idéer om vad de i huvudsak går ut på – och föreställningar om kön. Larssons tes är att utfallet från detta möte blir de könsmonster⁶ som uppvisas inom idrotten. Slutsatsen är att könsmonstren – såväl skeva som jämna – i stor utsträckning är en konsekvens av mötet mellan föreställningar om en viss idrott och föreställningar om pojkar och flickor (Larsson, 2018). Sammantaget, för att jämställdhetsambitioner ska bli verkningsfulla behöver idrottsledare och andra inta en genusmedveten hållning. Vägen till jämställdhet bör gå igenom en könsförståelse där kön är något som "görs", snarare än "är". Annars riskerar jämställdhetsambitioner reproducera heteronormativitet och stereotypa föreställningar om kön, snarare än att ifrågasätta traditionella föreställningar och könsmonster (Fundberg, 2009; Larsson, 2001, 2014, 2018; Svender, 2012). Det finns också en risk att man ignorerat skillnader inom könsgrupper, att individers och grupperns möjligheter är villkorade av olika sociala positioner såsom etnicitet och funktionsförmåga (Shaw & Frisby, 2006).

Sammanfattning av tidigare forskning

Sammantaget får det sägas vara belagt att jämställdhetsfrågan har giltighet och viss legitimitet inom idrottsrörelsen. Att det ska vara jämställt tycks olika idrottsföreträdare vara överens om. Däremot tycks det finnas viss otydlighet kring tolkningen av jämställdhet som begrepp och innebörd. Det utgör ett

⁶ Med könsmonster avses hur könsfördelningen ser ut inom en viss idrott.

skäl till att jämställdhet inte uppnås inom idrottsrörelsen. Relaterat till detta är diskrepansen mellan talet och görande, jämställdhet tycks fastna på policy-nivån medan själva förändringsarbetet blir alltför svagt eller uteblir. En tredje orsak är bristen på självinsikt och kritisk hållning, som gör att hindrande maktordningar och normer inte undanröjs. Ett sådant hinder är omedvetenheten om könsförståelsens betydelse för jämställdhet. Könsnormer och heteronormer (att kvinnor/flickor och män/pojkar ses som två naturliga och varandra uteslutande kön) förblir oproblematiserade.

Syfte och frågeställningar

En övergripande ambition med den här studien är att belysa det kvalitativa jämställdhetsmålet ”flickor och pojkar, kvinnor och män, ska ha lika möjligheter och villkor att utöva och leda idrott”.

Det mer specifika syftet är att undersöka hur idrottsföreningar förhåller sig till jämställdhet. Dels genom att föreningarna graderar sin verksamhet i relation till olika aspekter av jämställdhetsmålet. I vilken utsträckning upplever föreningen sig ge lika förutsättningar för flickor och pojkar i sin verksamhet? Dels genom att undersöka föreningars förståelse av jämställdhet inom idrotten. Vilka betydelser av jämställd idrott ger föreningarna uttryck för?

Då förståelse av jämställdhet inbegriper förståelse av kön undersöker vi också föreställningar om kön, pojkars och flickors idrottande.

Teoretiskt ramverk

För att utröna vad jämställdhet kan vara på ett mer analytiskt plan, hur jämställdhet kan förstås, har vi låtit oss inspireras av Rönnblom (1997) och de tre dimensioner/nivåer av makt hon identifierar: *antal*, *makt över dagordningen* och *tolkningsföreträde*. Rönnbloms intresse rör politiken, vi gör därför en idrottslig tillämpning av den modell hon utformat för att tolka och analysera olika nivåer av makt.

Den första nivån, *antal*, handlar om närvaro. I denna förståelse är en verksamhet jämställd när könen representeras av ett lika stort antal. Makten är då representativ. Det kommer an på respektive kön att ta för sig i den givna kontexten.

Den andra nivån, *makt över dagordningen*, är något mer komplicerad. Det räcker inte att se till antalet av kvinnor/flickor och män/pojkar. Hänsyn måste också tas till deras reella möjligheter att påverka och ha inflytande över verksamheten. Idrotten har traditionellt sett varit en företeelse primärt för pojkar och män, den könskategori som också till antalet har dominerat deltagandet och ledarskapet. Det har lett till att män haft möjlighet att definiera hur idrotten ska utformas. I de här två första nivåerna blir jämställdhet en fråga om att kvinnor ska komplettera det rådande systemet.

Den tredje och mest komplexa förståelsen av makt och jämställdhet, *tolkningsföreträde*, fokuserar på underliggande normer. Med tolkningsföreträde avser Rönnblom (1997) vem/vilka som får utgöra bilden av vad som är normalt, sant och givet i en viss praktik. Vems/vilkas intressen, behov och synsätt är normen inom idrotten? Vad som anses vara den allmänna bilden av vad (i det här fallet) idrott är och hur det ska utformas, är inte av naturen givet, utan en konstruktion, innehållande maktordningar. Jämställdhet är i det här fallet när människor oavsett kön har lika inflytande över normen.

Rönnbloms (1997) tankemodell används alltså för att tolka och analysera hur föreningar förhåller sig till jämställdhet. Då den här rapporten handlar om jämställdhet och därmed om kön och relationer inom och mellan könskategorierna män och kvinnor blir också ett genusperspektiv relevant. Vad jämställdhet "blir" och hur jämställdhetsarbete kommer att ta sig uttryck, är beroende av hur vi förstår kön i den aktuella kontexten. Av det skälet tar den här studien sin utgångspunkt i ett genusteoretiskt perspektiv. Genus är ett analytiskt begrepp (att särskilja från jämställdhet som är ett politiskt, normativt begrepp) som kan användas för att få syn på hur kön⁷ skapas i olika sociala sammanhang, till exempel inom idrotten. Med genusbegreppet kan man analysera föreställningar som finns om män och kvinnor och vilka konsekvenser dessa får i relation till idrott.

En genusteoretisk förståelse av kön utmanar idén om kön som något essentialistiskt, naturgivet. Könskategorierna man – kvinna ses inte som stabila, fixerade och enhetliga enheter, utan ett uttryck för en dualistisk könsförståelse/

⁷ I den teoribildning som den här rapporten vilar på görs ingen åtskillnad mellan "socialt kön" och "naturligt, biologiskt kön". I den här rapporten används begreppen genus och kön som synonyma.

tvåkönsnorm. Antagandet i denna tvåkönsmodell är att den biologiska kroppen hänger ihop med vilket kön en person identifierar sig med (könsidentitet) och hur kön uttrycks. Därtill normen att man ska vara heterosexuell. Förväntningarna är alltså att män ska bete sig maskulint och åtrå kvinnor, vilka ska bete sig feminint (Butler, 2007). Det teoretiska begrepp som används för att beskriva detta är heteronormativitet.

I analysen av hur föreningar förhåller sig till jämställdhet ingår en genusanalys, att få fatt på föreställningar om kön, pojkars och flickors idrottande.

Metod

Studiens genomförande och urval

Resultaten i undersökningen bygger på en enkät som skickades ut i samband med kontrollen för statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK-stöd)⁸. Stödet baseras på föreningens organiserade aktiviteter (träningar) och är det största stödet inom idrottsrörelsen. Totalt sett fördelas 600 miljoner kronor per år. Ungefär 10 000 föreningar söker varje år LOK-stöd och är ett viktigt bidrag för att genomföra föreningens verksamhet.

Vid varje LOK-stödsperiod, vilka är två per år, tas 400–500 föreningar ut för kontroll. De föreningar som togs ut för kontroll under våren och hösten 2018, fick den enkät som studien bygger på och som var frivillig för föreningen att svara.

De föreningar som tas ut för kontroll varje år bygger på ett styrt urval. De parametrar som styr urvalet är: slumpmässigt urval, föreningar som aldrig tidigare kontrollerats, direkta felaktigheter i ansökan, stor ökning av aktiviteter, tips från till exempel distrikt eller kommun samt föreningar uttagna för återkontroll. Det är inte registrerat hur många föreningar som i tagits ut för respektive anledning. Under 2018, året då enkäten skickades ut, var det dock ett särskilt fokus på föreningar som aldrig tidigare varit uttagna. Då urvalet utgår ifrån särskilda kriterier, så representerar undersökningsgruppen inte till fullo idrottsrörelsen i stort. Läsaren behöver ta hänsyn till detta, även om urvalet har en god spridning utifrån geografi, typ av idrott samt stora och små föreningar. Urvalet i sin helhet liknar också den genomsnittliga föreningen som söker LOK-stöd i form av antal aktivitetstillfällen samt fördelningen mellan flickor och pojkar. Både för LOK-stödsföreningar generellt och för urvalet i studien är det i genomsnitt cirka 60 procent pojkar som deltagit i föreningens aktiviteter.

Vid utskicket ombads en person som har en övergripande kännedom om och ansvar för verksamheten, som ordförande eller motsvarande övergripande funktion, att svara på enkäten. Vilken roll i föreningen den som besvarat enkäten faktiskt har, vet vi inte. Den som svarat ses som en företrädare för idrottsföreningen. Denne har därmed tolkningsföreträde och ger sin bild av verksamheten. Det finns en möjlighet att svaren hade blivit annorlunda om någon annan i föreningen svarat på samma frågor.

⁸ Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK-stöd) kan sökas av varje idrottsförening som är ansluten till något av de specialidrottsförbund som tillhör Riksidrottsförbundet och som bedriver verksamhet för deltagare i åldern 7–25 år.

Utformningen av enkäten

Utgångspunkten i enkäten är det jämställdhetsmål som Riksidrottsförbundet har formulerat:

” Flickor och pojkar, kvinnor och män, ges lika möjligheter och villkor att utöva och leda idrott.

Det kräver att resurserna fördelas likvärdigt och rättvist till flickors och pojkars samt kvinnors och mäns idrottande. Båda könen ska ha tillgång till kompetenta tränare och ledare samt likvärdiga förutsättningar för träning och tävling, såsom tillgång till anläggningar, träningstider och ekonomiska resurser. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska i större utsträckning ges förutsättningar att träna och tävla tillsammans.

(Riksidrottsförbundet, 2017)

Frågorna är utformade utifrån det aktuella målet. Exempelvis ställs frågor om hur träningstider och ekonomiska resurser fördelas, tillgång till kompetenta tränare, fördelning samt förutsättningar att träna tillsammans. Enkäten består av frågor med fasta svarsalternativ och kompletterande frågor med fritext där föreningen fick möjlighet att utveckla sitt svar. Huvuddelen av frågorna med fasta svarsalternativ låter föreningarna ta ställning till i vilken utsträckning de hanterar verksamheten jämställt.

Att undersökningen utgår från endast ett jämställdhetsmål innebär en begränsning när det gäller vårt intresse av hur föreningarna förstår jämställdhet. Resonemang runt jämställdhet, vad det är, riskerar bli fokuserat på just möjligheter och villkor i form av tillgång till resurser av olika slag. Det kan utesluta andra och bredare sätt att tänka om jämställdhet. Samtidigt visar många av svaren från respondenterna att de framhåller fler aspekter av jämställdhet än de som anges i det undersökta jämställdhetsmålet.

Som lyftes tidigare finns en potentiell bias också när det gäller att jämställdhetsmålet, och därmed enkätfrågornas utformning avseende att de talar om ”pojkar och flickor”, riskerar ha en dualistisk könsförståelse som utgångspunkt.

Hur materialet har bearbetats och analyserats

Bearbetning av kvantitativa frågor

Även om enkäten var webbaserad, så har resultaten bearbetats via Excel. Då de kvantitativa frågorna hade fasta svarsalternativ, har resultaten byggts på dessa. Inga svarsalternativ har slagits ihop utan att det framgår i tabeller eller diagram. Alternativet ”Vet ej” har inte räknats som partiellt bortfall utan redovisas oftast i svaren. Andel som svarar ”Vet ej” ligger oftast mellan 1 och 4 procent beroende på fråga.

Resultaten presenteras i första hand för samtliga 762 föreningar som svarade på enkäten. Men för att bättre förstå skillnader i svar, delas resultaten också upp utifrån vissa bakgrundsvariabler:

- *Storlek på föreningen:* Utgår från antal registrerade gruppaktiviteter som genomförts i föreningen inom LOK-stödet. Brytpunkten är skapad utifrån urvalet där ambitionen har varit att skapa två lika stora grupper. Antal gruppaktiviteter har valts före antal medlemmar eller deltagartillfällen, för att jämma ut skillnader mellan individuell idrott och lagidrott, där lagidrott generellt sett har fler aktiva individer (deltagartillfällen).
 - Liten förening = färre än 530 gruppaktiviteter.
 - Stor förening = 530 gruppaktiviteter eller fler.
- *Lagidrott och individuell idrott:* Materialet är begränsat och medger inga nedbrytningar på idrottsnivå, däremot särskiljer vi lagidrott och individuell idrott. Utgår från vilket specialidrottsförbund (SF) föreningen tillhör. I de fall föreningen tillhör flera idrotter (SF) så har föreningen valts bort. Några föreningar tillhör även förbund där både lagidrott och individuell idrott utövas (t.ex. Korpen). Även dessa föreningar ha valts bort.
- *Kommuntyp:* Utgår från den kommun som föreningen tillhör (har sin adress inom). Kommunerna delades sedan upp i tre kommuntyper utifrån Sveriges kommuner och regioners indelning (SKR).
- *Utövare i föreningen 7–25 år:* Utgår från registrerade LOK-stödstimmar och antalet aktivitetstillfällen som pojkar och flickor har deltagit i. Föreningarna är här uppdelade i tre grupper:
 - Majoritet pojkar = pojkar stod för minst 60 procent av föreningens LOK-stödsaktiviteter 2018.
 - Majoritet flickor = flickor stod för minst 60 procent av föreningens LOK-stödsaktiviteter 2018.
 - Jämn fördelning = inget kön var representerat med mindre än 40 procent av föreningens LOK-stödsaktiviteter 2018.

Bearbetning och analys av kvalitativa frågor

Respondenterna gavs möjlighet att skriva fritext kopplad till flera av de fasta frågorna. Svaren har bearbetats på två sätt, de har dels kategoriserats och strukturerats efter olika tema, dels kodats (Bryman, 2018). Detta har främst gjorts för att få en överblick över materialet, se inriktningar och mönster, samt skapa en uppfattning om i vilken utsträckning olika svar förekommer i materialet. Rent konkret lästes alla svar igenom och utifrån de kategorier, eller teman, som kan skönjas i svaren skapades en kodningsmall. Därefter lästes materialet igenom igen och alla svar kodades. I denna fas eftersöktes en kategorisering som låg nära respondenternas egna formuleringar. Enligt Bryman (2018) behöver kodningsarbete följa några olika principer. För det första ska kategorierna inte överlappa varandra. Detta eftersträvades så långt det är möjligt, men föreningarnas resonemang skiljer sig åt och svaren kan även innehålla motsägelser, så det var svårt att fullständigt uppnå detta. Ett sätt att delvis lösa detta var att vid flera olika teman tilldela svaret flera olika koder. Den andra principen handlar om att listan av kategorier ska omfatta alla möjliga svar. Denna princip är uppfylld. Det innebar att det i de flesta fall finns en kategori som benämns ”övrigt”, där några få, disparata svar inryms. Den tredje principen är att instruktionerna för hur koderna tillämpas ska vara tydliga. Det uppfylldes genom kodningslistan innehåller exempel på vilka svar som inryms under viss kod. Eftersom kvantifierande av kvalitativa svar kan vara vanskligt så ska dessa resultatredovisningar läsas med viss försiktighet.

Den andra typen av bearbetning och analys gjordes som ett steg två och innebar tillämpning av en mer renodlad kvalitativ metod. Analysen är mer djupgående och teoretiskt driven och vi sökte efter de sätt på vilka föreningarna konstruerar ”jämställd idrott” och kön. Utgångspunkten för den analysen beskrivs närmare i teoriavsnittet ovan.

Undersökningens tillförlitlighet

Även om enkäten har varit frivillig att besvara, så är det viktigt att ta hänsyn till vilket sammanhang enkäten har besvarats. Samtliga föreningar som ingår i undersökningen är uttagna för en kontroll där föreningen (potentiellt sett) kan gå miste om det ekonomiska stöd som föreningen har ansökt om. Vid en LOK-stöds kontroll begärs handlingar in som styrker föreningens organisering, såsom stadgar och årsmötesprotokoll, samt föreningens närvarokort (registrerade aktiviteter) som ligger till grund för ansökan om stödet. Själva enkäten i sig har, som sagts, inte varit obligatorisk att besvara.

Det finns dock en ökad risk att föreningar har svarat taktiskt, i tron om att svaren kan påverka det ekonomiska stödet. Riksidrottsförbundet har i sitt misivbrev och introduktionstext i enkäten tydliggjort att ingen enskild förening kommer kunna utskiljas, utan att svaren enbart redovisas på gruppnivå. Men det kan ändå finnas en risk att föreningarna känt sig manade att presentera sin verksamhet på ett fördelaktigt sätt. Svaren och resultaten ska därför läsas med försiktighet.

Etiska aspekter

Vi följer de rekommendationer som Vetenskapsrådet (2017) redogör för i skriften *God forskningssed*. Det innebär bland annat att på ett transparent sätt redovisa studiens utgångspunkter och begränsningar. Vidare har forskningsprocessen och forskningsmaterialet hanterats på sådant sätt att vi utlovar anonymisering. Vi, författarna till rapporten, kan inte koppla enkätsvar till en enskild bestämd individ. Resultaten redovisas i rapporten på gruppnivå, varför även enskilda bestämda föreningar är avidentifierade. Insamlade uppgifter skyddas så att inte obehöriga får del av uppgifterna, vi följer därmed råden för konfidentialitet. Av missivet som föreningarna tog del av vid utskick av enkäten framgick att det var frivilligt att fylla i enkäten. Men som framgår i avsnittet *Undersökningens tillförlitlighet* så föreligger ändå en risk att omständigheten, att föreningarna är uttagna för kontroll och riskerar gå miste om det ekonomiska stöd de ansökt om, kan upplevas som indirekt tvingande.

Svarsfrekvens och bortfall

Sammanlagt var det 826 föreningar som fick enkäten och 762 föreningar som svarade, vilket är en svarsfrekvens på 92 procent. Svaren representerar 48 specialidrottsförbund (SF) av 71 möjliga vid tillfället. Föreningarna finns utspridda i 196 av Sveriges 290 olika kommuner. Baserat på antal aktiviteter inom LOK-stödet är de utvalda föreningarna något större (fler aktiviteter) än genomsnittsföreningen i Sverige.

Det finns inget partiellt bortfall i frågorna med fasta svarsalternativ. Frågekonstruktionen tillåter inte det. Frågorna har därför alternativet "Vet ej" som kompletterande svar. I de öppna svarsalternativen har föreningarna svarat olika mycket och några föreningar har också valt att hoppa över dessa frågor. Samtidigt är det lika många föreningar som relativt omfattande har beskrivit sitt arbete i relation till frågornas natur.

Resultat

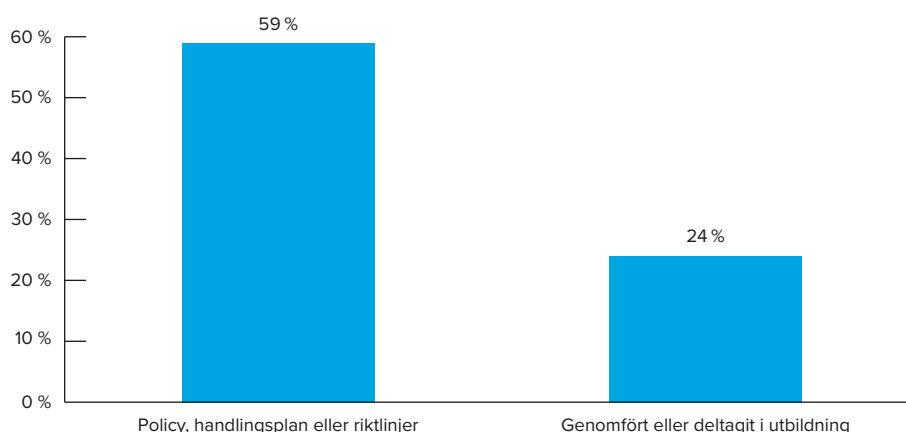
Resultaten i undersökningen bygger på en enkät som skickades ut i samband med kontrollen för LOK-stöd. Enkäten har besvarats av 762 föreningar, vilket ger en svarsfrekvens på 92 procent.

I sammanhanget är det viktigt att läsaren är medveten om att de föreningar som har svarat på enkäten också varit uttagen för LOK-stödskontroll. Även om Riksidrottsförbundet tydliggjorde att ingen enskild förening kommer att utskiljas, utan att svaren enbart behandlas på aggregerad nivå⁹, finns en möjlig risk att föreningar svarade taktiskt i tron om att svaren kan påverka det ekonomiska stödet.

Kapitlet är sorterat utifrån tre områden: policy, träning och ekonomi, med fokus på att beskriva idrottsföreningarnas syn på jämställdhet inom dessa. Den första delen handlar om föreningens riktlinjer och policys för jämställdhet. Den andra delen rör träning och träningstider för flickor och pojkar. Här beskrivs även föreningens riktlinjer och möjligheter för både flickor och pojkar att delta i tävlings-sammanhang. I den tredje delen tittar vi närmare på föreningens förhållnings-sätt vad gäller fördelning av ekonomiska resurser. Avsnittet avslutas sedan med en redovisning av svar kring vilka utmaningar föreningarna upplever som störst när det gäller att ge pojkar och flickor lika möjligheter och villkor att utöva idrott.

Policy, handlingsplan och riktlinjer

Över hälften, sex av tio idrottsföreningar, svarar att de har en policy, handlingsplan eller riktlinjer rörande jämställdhet och/eller kön och genus i sin förening (se figur 1).¹⁰

Figur 1. Andel föreningar som har en jämställdhetspolicy eller liknande respektive gått en utbildning inom jämställdhet de senaste året. N = 762. Källa: Riksidrottsförbundet.

⁹ Se metodavsnittet för en längre genomgång.

¹⁰ Frågan är ställd på följande sätt: *Har er förening någon policy, handlingsplan eller riktlinjer för frågor som rör jämställdhet? Det kan till exempel vara riktlinjer som anger villkor, förutsättningar och prioriteringar för flickors/kvinnors respektive pojkars/mäns idrottande.*

I anslutning till denna fråga svarar respondenterna också på huruvida föreningen har genomfört eller gått någon utbildning kopplat till jämställdhet det senaste året.¹¹ Ungefär en av fyra föreningar svarar att de har genomfört eller deltagit på en utbildning med jämställdhet i fokus.

Tabell 1 redovisar i vilken utsträckning föreningen har en policy om jämställdhet men nu uppdelat på föreningstyp. Resultatet visar att det är något vanligare att större föreningar och föreningar i storstadskommuner har en policy. Samtidigt svarar majoriteten av föreningarna, oavsett föreningstyp, att de har en policy för jämställdhet.

Resultaten på frågan om föreningen har genomfört eller deltagit i en utbildning som handlar om jämställdhet, fördelar sig på ungefär samma sätt. Även här är det vanligare att de större föreningarna och föreningar i större städer har deltagit i en utbildning.

Tabell 1. Andel föreningar som har en jämställdhetspolicy eller liknande, uppdelat på föreningstyp. N = 762.

Föreningsindelning	Policy, handlingsplan eller riktlinjer
Storlek på förening	
Stor förening	64 %
Liten förening	56 %
Idrott	
Individuell idrott	58 %
Lagidrott	63 %
Kommuntyp	
Storstad	67 %
Medelstor stad	57 %
Landsbygd	56 %
Utövare i föreningen 7–25 år	
Majoritet pojkar	61 %
Majoritet flickor	55 %
Jämn fördelning	62 %

Källa: Riksidrottsförbundet.

I anslutning till frågan om föreningen har en policy, handlingsplan eller riktlinjer¹², har respondenterna också haft möjlighet att kommentera sitt svar, oavsett ifall de har en policy eller saknar en. Kommentarererna kan sorteras i fem olika kategorier, där några svar som placerar sig i samma kategori kan ha följts både av att föreningen har en policy eller inte har det. Exempelvis skriver såväl föreningar som har policy för jämställdhet som föreningar som inte har det att ”vi har policy/riktlinjer för jämlikhet/likabehandling”.

11 Frågan är ställd på följande sätt: *Har er förening det senaste året genomfört eller deltagit i någon utbildning som handlar om jämställdhet och/eller kön och genus?*

12 För enkelhetens skull används ibland bara begreppet policy i texten, men ska förstås även som handlingsplan och riktlinjer.

Tabell 2. Föreningens motivering gällande policy, handlingsplan eller riktlinjer för jämställdhet. N = 561.

Motivering	Andel
Vi har policy/riktlinjer för jämlikhet/likabehandling	31 %
Återger hela/delar av policy	25 %
Vi behöver ingen policy	18 %
Har ingen policy/riktlinjer, men ska tas fram	12 %
Följer andra styrande dokument	11 %
Vår förening vänder sig enbart till flickor/pojkar	6 %

Källa: Riksidrottsförbundet.

Rätt många föreningar svarar att de redan har någon form av policy, riktlinjer och/eller handlingsplan för jämställdhet. Inte sällan återger föreningarna delar av eller hela sin policy, värdegrund eller verksamhetsidé i enkätsvaren. De visar på ställningstaganden emot diskriminering, trakasserier, mobbning och, i några få förekommande fall, sexuella övergrepp eller hur de arbetar med trygg idrott. Många föreningarna berättar också en del om hur de arbetar med jämställdhet. Flera av dem lyfter insatser de gör för flickor: "För de som vill har vi även separata tjejlag", "Vi har kraftigt rabatterade priser för tjejer/kvinnor", "Vi har speciella kvällar/dagar riktat till tjejer", "Har specialkurser som endast riktar sig tjejer/kvinnor", "Alla flickor som hör av sig kommer genast in i träningsgrupp."

En hel del föreningar återger att de istället för en renodlad jämställdhetspolicy har en mer övergripande policy eller riktlinjer som innefattar fler aspekter än kön. Dessa styrdokument omnämns i flera fall som likabehandlingsplaner. Här nämns etnicitet, funktionsförmåga och sexuell läggning/hbtq-personer.

"Vi behöver ingen policy" motiveras exempelvis med att jämställdhet är självklart och/eller redan ett faktum i föreningen: "vi har inga problem med jämställdheten" eller "alla behandlas redan lika". Med jämställdhet som en självklarhet blir en jämställdhetspolicy i några föreningars mening något som är förlegad. En hel del föreningar talar om att deras verksamhet är "könsneutral", att kön inte har någon betydelse och därför behövs inte någon policy. Andra menar att de inte har någon policy men att de ändå arbetar aktivt med frågan.

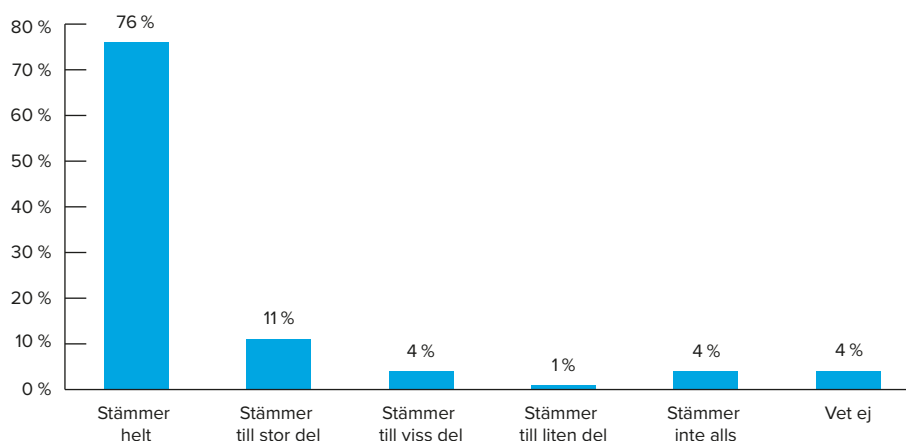
En annan förklaring till att föreningen inte har en jämställdhetspolicy, är att pojkar och flickor redan är lika många i föreningen och/eller att styrelsen består av både män och kvinnor. Jämställdhet blir här en fråga om representation och kvantitet. I några fall är flickor/kvinnor överrepresenterade i föreningen, och det i sig motiverar att inte ha någon policy. En ojämsställd representation tycks alltså inte kräva någon policy eller handlingsplan om det är flickor och kvinnor som utgör majoriteten. En överrepresentation på pojkar anföras däremot som skäl till att ha en policy. Om ett kön däremot helt saknas i föreningen, att föreningen driver verksamhet för endast flickor eller pojkar, lyfts det fram som ett argument för att inte ha någon policy.

Andra föreningar har ingen framtagen policy men hänvisar till att föreningen följer styrdokument framtagna på andra nivåer, exempelvis specialidrottsförbundets, Riksidrottsförbundets jämställdhetsmål eller kommunen.

Ett antal föreningar berättar att de ska eller redan är i färd med att ta fram någon form av policy, riktlinjer, värdegrund eller handlingsplan för jämställdhetsfrågan eller en mer övergripande jämlikhetsplan. Några säger sig göra det i samverkan med SISU Idrottsutbildarna.

Träning och tävling

Ungefär nio av tio föreningar instämmer helt eller till stor del i påståendet att jämställdhet utgör en princip eller utgångspunkt vid fördelning av träningstider för barn och ungdomar (se figur 2).

Figur 2. Andel föreningar som instämmer i att jämställdhet utgör en princip/utgångspunkt vid föreningens fördelning av träningstider. N = 762. Källa: Riksidrottsförbundet.

I enkäten har också en liknande fråga ställts vad gäller förutsättningar att åka på tävlingar/matcher och cuper.¹³ Resultaten på denna fråga visar samma mönster som för träningstider. Knappt nio av tio föreningar instämmer helt eller delvis på att flickor och pojkar ges likvärdiga förutsättningar att åka på tävlingar/matcher och cuper.

Skillnaden mellan olika föreningstyper är också små. Tabell 3 visar resultatet vad gäller om föreningen upplever att jämställdhet utgör en princip/utgångspunkt vid fördelning av träningstider för barn och ungdomar. Små föreningar och där majoriteten av utövarna är flickor, svarar i minst utsträckning att träningstider fördelas jämnt (instämmer helt eller till stor del). I vissa fall kan det dock vara så att föreningen inte har några pojkar i föreningen, vilket påverkar svaret.

¹³ Förutsättningar kan till exempel vara ekonomiskt stöd, uppmuntran till deltagande, stöd och coaching från tränare, information och annat praktiskt stöd.

Tabell 3. Andel föreningar som instämmer helt eller till stor del i att jämställdhet utgör en princip/ utgångspunkt vid fördelning av träningstider, uppdelat på föreningstyp. N = 762.

Föreningsindelning	Instämmer helt eller till stor del
Storlek på förening	
Stor förening	89 %
Liten förening	84 %
Idrott	
Individuell idrott	86 %
Lagidrott	88 %
Kommuntyp	
Storstad	89 %
Medelstor stad	86 %
Landsbygd	85 %
Utövare i föreningen 7–25 år	
Majoritet pojkar	86 %
Majoritet flickor	80 %
Jämn fördelning	96 %

Källa: Riksidrottsförbundet.

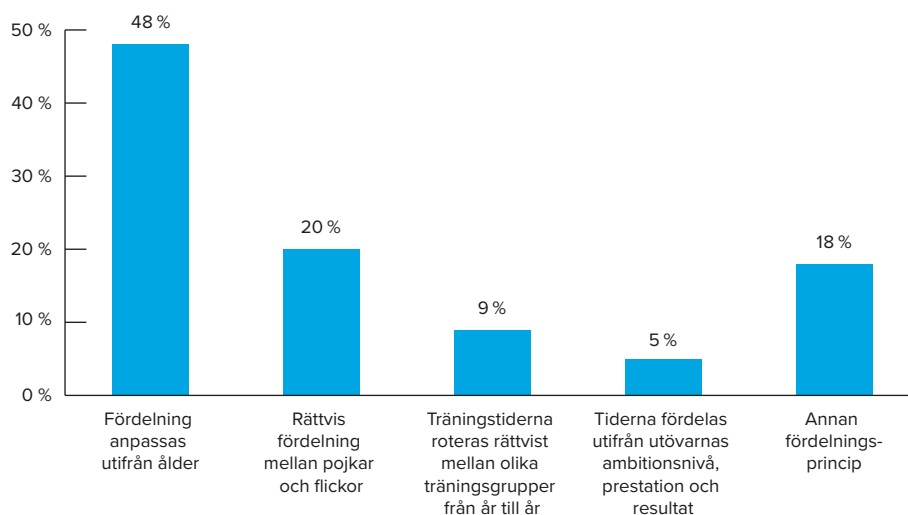
Vilken princip styr fördelning av träningstider?

Som en utveckling av föregående fråga, har föreningen också tagit ställning till vilken princip de anser vara mest styrande vad gäller fördelning av träningstider. I denna fråga ställs alltså jämställdhet som fördelningsprincip i relation till andra principer föreningen kan tillämpa.

Cirka hälften av alla föreningar uppger att ålder är den princip som främst styr fördelningen av tider, vilket därmed är det vanligaste svaret. Var femte förening svarar att rättvis fördelning mellan könen är den ledande principen. Ålder går alltså före jämställdhet som fördelningsprincip, även om dessa inte behöver vara varandra uteslutande. Det skulle kunna vara så att föreningen först utgår från ålder vid träningstidsfördelning och därefter ser till att tiderna fördelas jämställt mellan pojkar och flickor. Men hur det förhåller sig med detta kan inte utrönas av erhållna svar.

När denna fråga delas upp i olika föreningstyper, är det vanligaste svaret fortfarande att tiderna anpassas utifrån ålder. Det är något vanligare att just föreningar med jämn könsfördelning bland utövarna svarar att en rättvis fördelning mellan pojkar och flickor är mest styrande (30 procent). Även föreningar på landsbygden anger detta alternativ i större utsträckning (24 procent) i jämförelse med städer och storstäder (19 respektive 18 procent).

Rätt många föreningar, drygt hundra, kryssade i svarsalternativet ”annan fördelningsprincip”. Av dessa har de flesta valt att kommentera sitt svar (se tabell 4). I svaren återkommer några av de principer som återfanns som fasta svarsalternativ, såsom ålder och ambitionsnivå. Andelen som valt det fasta svarsalternativet att fördelning anpassas utifrån ålder respektive alternativet med ambitionsnivå, prestation och resultat (redovisat i figur 3), hade alltså kunnat vara betydligt högre. Många av kommentarerna till svarsalternativet ”annan fördelningsprincip” handlar om att träningstider fördelas med utgångspunkt från deltagarnas utvecklings- och kunskapsnivå.

Figur 3. Fördelningsprincip som är mest styrande vid fördelning av träningsstider. N = 762.

Källa: Riksidrottsförbundet.

De föreningar som säger att de varken har eller tillämpar någon fördelningsprincip hänvisar exempelvis till att alla träningar är öppna för alla, eller att pojkar och flickor deltar på samma träningar. Annat skäl som uppges är att föreningen bara har en träningsgrupp som är aktiv. Ett angränsande svar ges från föreningar som säger att de inte alls behöver ägna sig åt att fördela träningsstider mellan olika grupper då de har gott om träningsstider och/eller få grupper som konkurrerar om dem. Till exempel att föreningen äger hallen som utövarna tränar i. Tillgången till anläggning är alltså god och det skapar inget behov av att fördela. Träningsgrupperna får de träningsstider de önskar.

De enskilda tränarnas möjlighet att leda träningarna utgör också en princip vid fördelning av träningsstider. Träningen för en viss grupp blir när gruppens tränare har möjlighet att hålla i träningen. En annan variant är att föreningen sätter upp ett antal träningsaktiviteter/träningspass och deltagarna får själva anmäla sig till de träningar de önskar delta i. Vilka tider deltagarna tränar på styrs alltså delvis av dem själva.

Under kategorin "övrigt" finns svar som att fördelningen av träningsstider diskuteras fram i en demokratisk process, att tiderna fördelas utifrån träningsstider man haft tidigare eller att antalet deltagare i träningsgruppen avgör vilka tider gruppen får.

Tabell 4. Föreningens fördelningsprincip i de fall föreningen svarat annan fördelningsprincip i figur 3. N = 129.

Svar	Andel
Ambitionsnivå/utvecklingsnivå/kunskapsnivå	24 %
Ålder	21 %
Har ingen fördelningsprincip (uttryckligen)	19 %
Ingen konkurrens om tiderna, behöver inte ha någon fördelningsprincip p.g.a. få individer/grupper	16 %
Utifrån tränarnas möjligheter att hålla träningarna	11 %
Utövarna väljer själva vilken tid och nivå de vill träna på.	8 %
Övrigt	16 %

Källa: Riksidrottsförbundet.

Vilka får de mest attraktiva träningstiderna?

Föreningarna har också fått ta ställning till vilka som får de mest attraktiva träningstiderna. De allra flesta föreningarna, 90 procent, svarar att ”pojkar och flickor i lika hög utsträckning får lika attraktiva träningstider”. Resterande föreningar svarar jämnt mellan att pojkar och flickor får de mest attraktiva träningstiderna.

Jämför vi olika typföreningar så är det viktigt att återigen poängtera att alla grupper svarar att fördelningen av träningstider är jämn mellan flickor och pojkar. De föreningar som också har ungefär lika många flickor och pojkar i föreningen, är de som i störst utsträckning svarar att tiderna fördelas jämnt mellan könen. Men skillnaden är fortfarande liten gentemot föreningar med en hög majoritet (> 60 procent) pojkar eller flickor.

En motsvarande fråga har också ställts vad gäller tävling och matcher. Frågan utgår från i vilken utsträckning flickor och pojkar deltar i tävlingar/matcher och på cuper. På denna fråga är det något färre (70 procent) som svarar att flickor och pojkar deltar i lika utsträckning, jämfört med att pojkar och flickor får lika attraktiva träningstider (90 procent). Något fler föreningar anger att pojkar deltar i högre utsträckning (13 procent) i relation till att flickor oftare deltar (8 procent). På denna fråga är det också fler som svarar ”vet ej” (9 procent).

Samtidigt ser vi en stor skillnad när svaren delas upp utifrån vilka utövare föreningen har. De föreningar som har många pojkar eller flickor som utövare, svarar att just denna målgrupp i störst utsträckning deltar i matcher. Det är också en naturlig tolkning utifrån hur frågan är ställd. I de föreningar med en jämn könsfördelning är det 88 procent som svarar att flickor och pojkar deltar i lika hög utsträckning.

Återgår vi till träningstider, så har föreningarna också fått motivera sitt svar, vad gäller fördelning av träningstider (se tabell 5). Enligt föreningarna fördelas alltså attraktiva träningstider i lika hög utsträckning till pojkar och flickor. Föreningarnas kommentar till detta är vanligen att föreningen bedriver könsblandad träning. Samträning blir en garant för jämställd fördelning av träningstider. I de fall andra principer än kön och jämställdhet utgör grund för fördelning av attraktiva träningstider, lyfts utvecklings-/kunskapsnivå oftast fram.

I de fall där föreningar svarar att de inte fördelar attraktiva träningstider helt jämställt är förklaringen oftast att det kön som utgör största numerären i föreningen gynnas i träningstidsfördelningen. Det tycks dock som att de flesta av dessa föreningar menar att det kön som är överrepresenterat får mest/flest träningstider sammantaget, för att de utgör största delen av aktiva utövare. Andra föreningar menar att de fördelar dem mest attraktiva träningstider till det underrepresenterade könet, vilket oftast sägs vara flickor.

Av de som svarat att antingen pojkar eller flickor får de mest attraktiva träningstiderna motiveras det vanligen av att de endast har ett kön i verksamheten, som därför får alla träningstider.

Här, liksom på ytterligare någon fråga i enkäten, lyfter några föreningar frågan om transpersoner i relation till organisering av verksamheten och frågor om jämställdhet. Föreningarna talar exempelvis om att alla är välkomna till aktiviteterna ”oavsett vilket kön man anser sig tillhöra”, eller nämner könsidentitet och icke-binära explicit.

Tabell 5. Föreningens motivering gällande hur attraktiva träningstider fördelas mellan pojkar och flickor. N = 594.

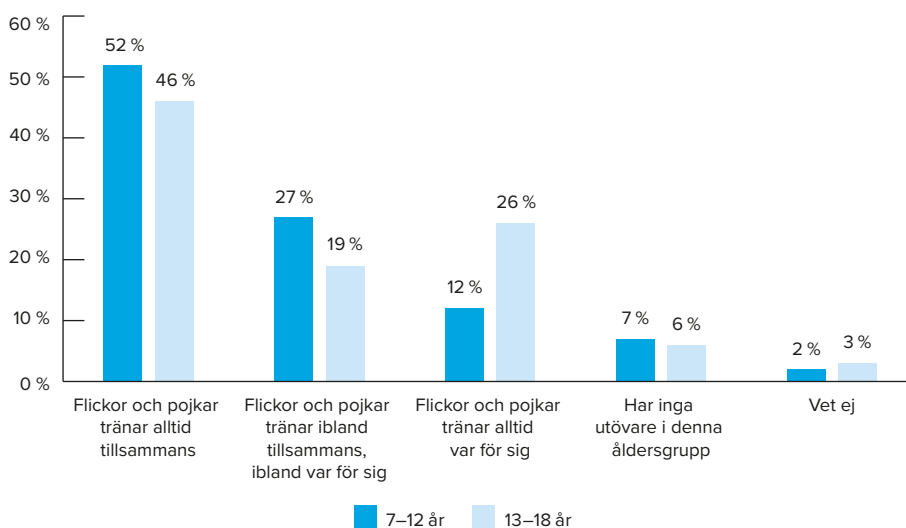
Motivering	Andel
Pojkar och flickor tränar tillsammans	50 %
Vi gör ingen skillnad på pojkar och flickor	25 %
Underrepresenterat kön får de mesta/bästa träningstiderna	14 %
Vi har endast flickor/pojkar i vår förening	10 %
Mycket träningstid till förfogande och kan fördela utifrån grupperns önskemål	4 %
Genom diskussion inom föreningen	4 %
Har särskilda träningstider för flickor alt. pojkar, vid sidan av de könsblandade grupperna	4 %
överrepresenterat kön får mesta/bästa träningstiderna	3 %

Källa: Riksidrottsförbundet.

Könsblandad eller könsuppdelad träning

I enkäten frågade vi föreningarna hur träningen är uppdelad mellan pojkar och flickor. Frågan delades upp utifrån ålderskategorier: träning för barn (7–12 år) respektive för ungdomar (13–18 år).

När det gäller barnidrott svarar hälften av föreningarna att pojkar och flickor alltid tränar tillsammans. När utövarna kommer upp i ungdomsåren ökar andelen föreningar som svarar att pojkar och flickor alltid tränar var för sig, från 14 procent hos barn (7–12 år) till 26 procent i ungdomsåren. Resultaten avslöjar inte huruvida de ungdomar som tränar könsuppdelat idag, tränade tillsammans i lägre åldrar. Men jämfört med hur föreningarna svarar i denna fråga för barn, kan det då tänkas att en del föreningar alltid har tränat könsuppdelat och i andra fall har föreningen delat upp träningen vid en viss ålder.

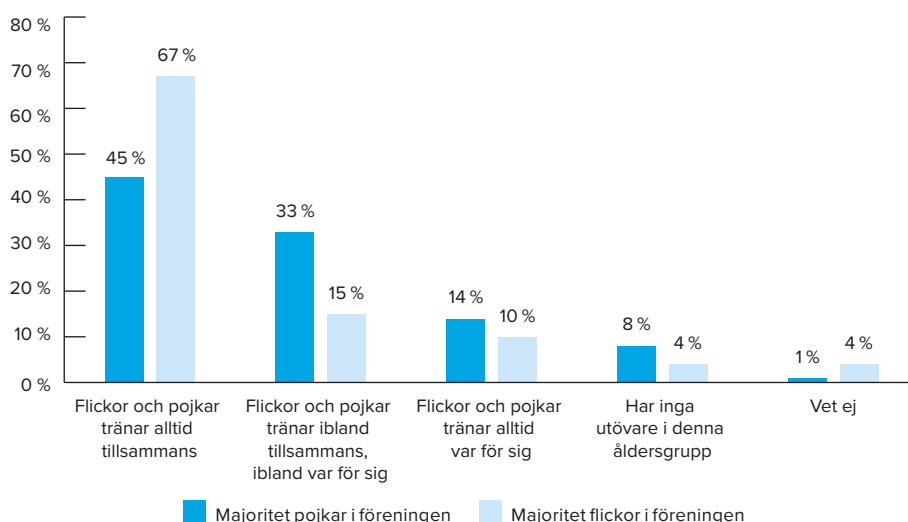
Figur 4. Fördelning av träningstider mellan pojkar och flickor inom föreningen. N = 762.

Källa: Riksidrottsförbundet.

Jämför man olika föreningstyper så är det några variabler som sticker ut. Små föreningar anger i betydligt högre utsträckning att pojkar och flickor tränar tillsammans, både vad gäller barn och ungdomar. Skillnaden kan tänkas förklaras med att i en liten förening behöver pojkar och flickor träna tillsammans för att få ihop tillräckligt stora träningsgrupper.

Lika stor skillnad är det mellan föreningar med ojämn könsfördelning, där majoriteten av utövarna är pojkar respektive flickor. I föreningar där majoriteten av utövare består av flickor är det vanligare med könsblandade grupper. Figur 5 visar uppdelningen av träningstider för barn 7–12 år i föreningar med en hög majoritet (> 60 procent) pojkar respektive flickor. Skillnaden är ungefär lika stor vad gäller ungdomsåren.

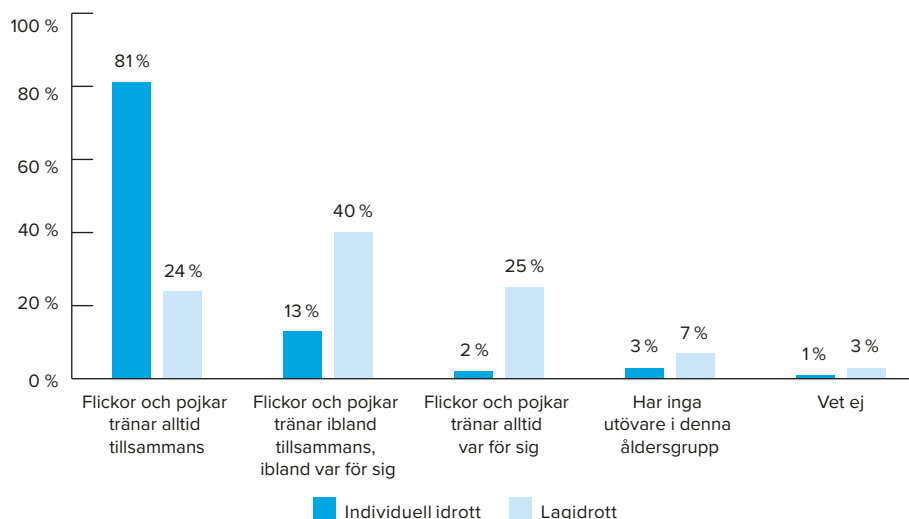
En styrande faktor till denna skillnad är samtidigt vilken typ av idrott som utövas. Det är vanligare att föreningar med många pojkar (> 60 procent) utövar lagidrott, som i sig oftast är just könsuppdelad, vilket vi återkommer till nedan.

Figur 5. Fördelning av träningstider mellan pojkar och flickor 7–12 år, Uppdelat på föreningar med en majoritet pojkar respektive flickor i föreningen. N = 582. Källa: Riksidrottsförbundet.

Som nämns ovan ser vi att den styrande variabeln i denna fråga är vilken typ av idrott som utövas. Skillnaden mellan individuell idrott och lagidrott är här stor. I figur 6 framgår att det inom individuella idrotter är betydligt vanligare att pojkar och flickor (7–12 år) tränar tillsammans. Vi får då förmoda att gruppindelning sker efter någon annan princip än kön i de individuella idrotterna.

Inom den individuella idrotten är resultaten också desamma i den äldre åldersgruppen 13–18 år. Skillnaden för denna åldersgrupp är att ännu fler föreningar inom lagidrotten (51 procent) anger att flickor och pojkar alltid tränar könsuppdelat.

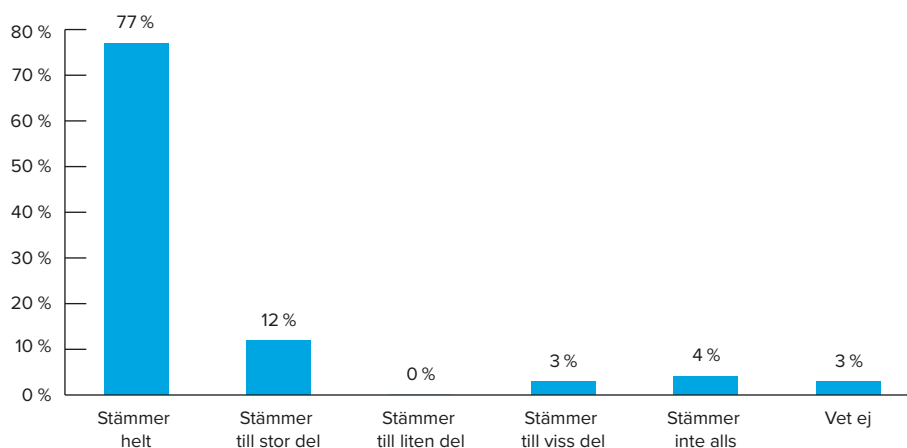

Figur 6. Fördelning av träningsstider mellan pojkar och flickor 7–12 år, uppdelat på individuell idrott och lagidrott. N = 540. Källa: Riksidrottsförbundet.

Ekonomiska resurser

Utöver föreningens riktlinjer för träning och tävling, tittar vi i denna undersökning också på hur föreningen fördelar ekonomiska resurser bland barn och ungdomar. De ekonomiska resurserna kan här ses som en parameter för hur verksamheten för flickor respektive pojkar prioriteras.

Likt tidigare frågekonstruktion har föreningen angett i vilken utsträckning de håller med i påståendet att jämställdhet utgör en princip eller utgångspunkt vid fördelning av ekonomiska resurser. Likt frågorna om *träning och tävling* är det ungefär 90 procent av föreningarna som anger att de helt eller till stor del instämmer att jämställdhet utgör en princip vad gäller ekonomiska resurser.

Figur 7. Andel föreningar som instämmer att jämställdhet utgör en princip/utgångspunkt vid fördelning av ekonomiska resurser till barn och ungdomar. N = 762. Källa: Riksidrottsförbundet.

Även här är skillnaderna små vad gäller olika typer av föreningar (se tabell 6). Föreningar med en jämn fördelning av pojkar och flickor i verksamheten, är den grupp som sticker ut någon. Denna grupp anger i högst utsträckning att jämställdhet är en viktig utgångspunkt vid fördelning av ekonomiska resurser (96 procent instämmer helt eller delvis).

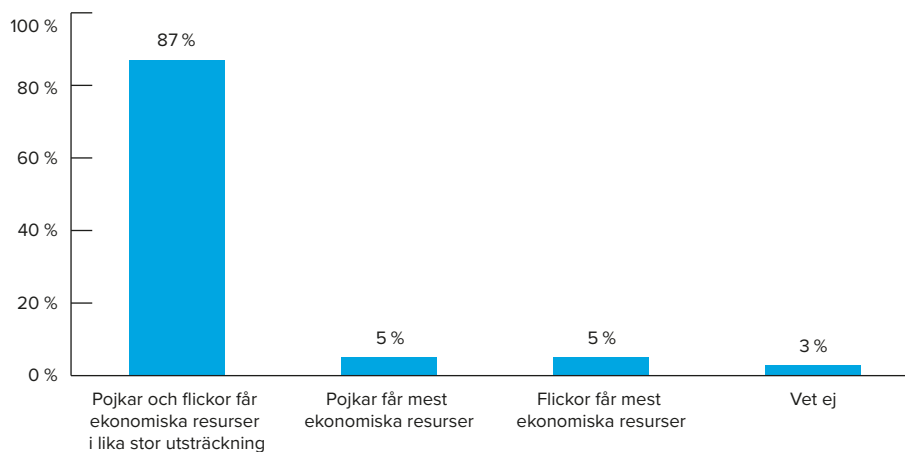
Tabell 6. Andel föreningar som instämmer helt eller till stor del i att jämställdhet utgör en princip/utgångspunkt vid fördelning av ekonomiska resurser, uppdelat på föreningstyp. N = 762.

Föreningsindelning	Instämmer helt eller till stor del
Storlek på förening	
Stor förening	91 %
Liten förening	88 %
Idrott	
Individuell idrott	88 %
Lagidrott	92 %
Kommuntyp	
Storstad	93 %
Medelstor stad	88 %
Landsbygd	88 %
Utövare i föreningen 7–25 år	
Majoritet pojkar	89 %
Majoritet flickor	85 %
Jämn fördelning	96 %

Källa: Riksidrottsförbundet.

Fördelning av ekonomiska resurser mellan flickor och pojkar

Resultatet på frågan om hur ekonomiska resurser fördelas mellan pojkar och flickor, är också överensstämmande med figur 7. Knappt 90 procent av föreningarna anger att pojkar och flickor får ekonomiska resurser i lika hög utsträckning. Även här är det föreningar med jämn fördelning av pojkar och flickor som utmärker sig något där 97 procent anger detta svarsalternativ.

Figur 8. Alternativ som bäst stämmer in på hur ekonomiska resurser fördelas i föreningen. N = 762. Källa: Riksidrottsförbundet.

Som komplement får föreningen också motivera sitt svar på frågan om fördelning av resurser (se tabell 7). Det vanligaste förekommande resonemanget är att föreningen inte gör någon skillnad på kön. Här finns hänvisningar till föreningens ställningstagande om att "alla är lika mycket värda" eller "barn är barn, kön spelar ingen roll" och ska därför tilldelas lika mycket ekonomiska resurser. Relaterat till att föreningen inte gör någon skillnad på kön finns också förklaringen att pojkar och flickor tränar tillsammans och det gör att resurser fördelas lika mellan könen.

En hel del av föreningarna påpekar att de sammantaget fördelar mer till antingen pojkar eller flickor, beroende på att något kön är överrepresenterat i föreningen och därför som grupp erhåller mer ekonomiska resurser. På individnivå finns inga skillnader. I de här resonemangen kan föreningarna antingen ha valt svarsalternativet att de fördelar lika mellan könen eller att det ena, överrepresenterade könet, får mer.

Några föreningar poängterar att flickor får extra resurser, trots att de är underrepresenterade i föreningen. Syfte som anges är att förbättra villkoren för denna grupp. Det kan handla om att flickor får åka på specifika "tjejläger" eller liknande aktiviteter, eller får ny utrustning. Föreningen kan i de här fallen ändå ha valt att fylla i svarsalternativet att pojkar och flickor får ekonomiska resurser i lika stor utsträckning. Den större tilldelningen till gruppen flickor betraktas alltså av föreningen som en jämställd tilldelning.

Svarsalternativet att pojkar alternativt flickor får mest ekonomiska resurser följs i princip alltid av förklaringen att föreningen erbjuder verksamhet enbart för pojkar eller flickor.

Tabell 7. Föreningens motivering till vilket påstående som stämmer bäst in på hur de ekonomiska resurserna fördelas i föreningen. N = 433.

Svar	Andel
Vi gör ingen skillnad på kön	53 %
Pojkar och flickor tränar/tävlrar tillsammans	16 %
Lika fördelning på individnivå men ojämfäställt i absoluta tal	15 %
Har verksamhet för enbart pojkar/flickor	11 %
Flickor får extra resurser i jämfäställdhetssyfte	4 %
Vi fördelar inga ekonomiska resurser till utövare	3 %
Övrigt	1 %

Källa: Riksidrottsförbundet.

Respondenterna får även inom detta område ta ställning till jämfäställdhet som styrande princip i relation till andra principer vid fördelning av (i det här fallet) ekonomiska resurser. Ungefär hälften av alla föreningar anger att resurserna fördelas jämfäställt mellan alla utövare, det vill säga det görs ingen skillnad mellan olika utövare. Resterande föreningar svarar att fördelning utifrån ålder är mest styrande och därefter följer alternativet rättvis fördelning mellan pojkar och flickor.

Frågan om fördelningsprinciper blir komplex när vi jämfästör olika förenings typer. Även om föreningar inom lagidrott också anger att ekonomiska resurser fördelas jämfäställt mellan alla utövare, så är det i lägre utsträckning (38 procent).

Däremot betydligt större andel som anger att fördelningen anpassas utifrån ålder (32 procent), följt av rättvis fördelning utifrån kön (20 procent).

Vi ser också att de föreningar som har en hög majoritet av flickor (> 60 procent) sticker ut. Här är det 60 procent som anger att ekonomiska resurser fördelas jämnt mellan alla utövare, och färre föreningar som anger fördelning utifrån ålder, prestation eller jämn fördelning mellan flickor och pojkar. Dessa föreningar (med många flickor) bedriver i mindre utsträckning just lagidrott, som beskrevs i föregående stycken.

Utmaningar för att ge lika möjligheter och villkor

En avslutande fråga i enkäten lyder *Vilken är den största utmaningen för idrottsföreningar när det gäller att ge pojkar och flickor lika möjligheter och villkor att utöva idrott?* Frågan är som synes nära anknuten till formuleringen i idrottsrörelsens jämställdhetsmål.

Dessvärre ingick denna fråga endast i den enkät som gick ut under hösten 2018 och således har bara ungefär hälften av föreningarna haft möjlighet att svara på den. Frågan är öppen och föreningarna svarar därför helt fritt. Föreningarna svarar främst utifrån den egna föreningens utmaningar, men en del talar i mer generella termer om idrottsföreningar.

Ganska många föreningar menar att jämställdhetsfrågan inte är ett problem inom föreningen. I likhet med svar på tidigare frågor, framställs flickors och pojkars lika möjligheter och villkor som en självklarhet och utan hinder eller redan uppnått.

De flesta föreningars resonemang gällande utmaningarna går ut på att peka på skillnader som finns runt pojkars och flickors idrottande. Men en hel del av de saker som föreningarna pekar ut som utmaningar handlar inte nödvändigtvis om kön och jämställdhet. Utmaningarna som lyfts är snarare möjligheter och villkor att utöva idrott generellt. Det kan handla om hur föreningarna (inte) förstår begreppet jämställdhet, men kanske mer troligt att föreningarna inte gjort några djupare analyser av hur det förhåller sig med jämställdheten i föreningen.

Bland de föreningar som lyfter fram olika former av jämställdhetsutmaningar handlar den absolut vanligaste om att rekrytera och behålla utövare. Mest förekommande är att barn och ungdomar rent generellt kan vara svåra att rekrytera och framför allt behålla. Men några kategorier pekas ut av ett antal föreningar. Flickor nämns som särskilt svåra att behålla inom idrotten. Här nämns 15 år som en särskilt kritisk ålder då flickor slutar. I några få fall pekas också en viss kategori av flickor ut, flickor med invandrarbakgrund. Men andra sociala positioner, kopplade till funktionsförmåga, socioekonomisk bakgrund och etnicitet, nämns vid några tillfällen. Det kan också uttryckas i termer som ”erbjuda aktiviteter som engagerar alla oavsett bakgrund”. Den mer generella framställan är dock vanligare än den om en specifik grupp av flickor.

Föreningar som säger sig ha få eller inga aktiva av ett kön menar att den största utmaningen är att locka och behålla underrepresenterat kön. Särskilt sägs det

vara svårt i idrotter som har en stark könskodning, det vill säga som är antingen betraktad som en ”kvinnlig” eller ”manlig” idrott.

Frågor om könsfördelning, att utjämna andelen pojkar och flickor, är en utmaning som föreningarna säger sig vilja komma till rätta med. Endast ett par föreningar uttrycker att de önskar att den enkönade verksamheten ska förbli. I de fallen finns det en närliggande förening som också bedriver enkönad, och tillsammans tillgodoser de två föreningarna att alla, oavsett kön, får möjlighet att utöva idrott. Om detta innebär lika villkor för pojkar och flickor, eller om villkoren och förutsättningarna ser olika ut i de två föreningarna, sägs inget om.

Bland de mer förekommande svaren finns aspekter som är nära knutna till det konkreta idrottsutförandet: att det finns för få ledare – i synnerhet önskar föreningarna få fler kvinnor som ledare. Till ledarbristen knyts också behov av ökad kompetens i föreningen. Relaterat till dessa resonemang är utsagor som talar om en allmän mansdominans på föreningens ledande positioner, exempelvis styrelsen.

I ungefär samma utsträckning som ledarbrist nämns anläggningar och tränings-tider samt ekonomi som utmaningar för att ge pojkar och flickor lika möjligheter och villkor. De ekonomiska utmaningarna sägs handla både om föreningens bristande ekonomi, och om att familjer har svårt att betala medlemsavgifter och andra kostnader för idrottande.

Av de flesta teman som går att skönja i svaren ligger uppmärksamheten på vad som kan betraktas som ojämställdhetens utfall och konsekvenser. Exempelvis, utmaningen att få utövare (flickor) att börja eller inte sluta, att könsfördelning i föreningen är ojämn eller att det är för få (kvinnliga) ledare. Ett antal föreningar menar dock att den största utmaningen för att ge pojkar och flickor lika möjligheter och villkor är att engagemanget och medvetenheten i jämställdhetsfrågor är för lågt, och/eller att det finns normer och traditioner som upprätthåller ojämställdheten. Här finns en tanke om att fokusera på problembilden snarare än på symptomen, det vill säga att utmaningen är idrottens strukturer och kulturer snarare än vad de leder till.

Resultatsammanfattning

De resultat som denna rapport bygger på är inhämtat genom både kvantitativ och mer kvalitativa data. Dels de kvantitativa resultaten som visar på föreningens gradering av sitt arbete med jämställdhet. Dels de öppna frågorna där föreningen motiverar sina svar och som vi analyserat med kvalitativ metod. Kombinationen mellan dessa två metoder är en av rapportens styrkor.

Resultaten pekar på att de flesta föreningar upplever att jämställdhet utgör en princip för föreningens arbete. Cirka nio av tio föreningar anger att jämställdhet är en utgångspunkt i föreningens arbete. Oavsett om det gäller fördelning av träningstider, ekonomiska resurser eller förutsättningar att åka på tävlingar/matcher och cuper. På så sätt är de kvantitativa svaren relativt enkla att sammanfatta.

När frågan utvecklas med fler alternativ än jämställdhet ser vi ett annat mönster i föreningarnas svar. Vad gäller fördelning av träningstider är det vanligaste svaret att man utgår ifrån ålder på utövaren. Ålder går alltså före jämställdhet

som fördelningsprincip, även om dessa inte behöver vara varandra uteslutande. Ett liknande resultat ser vi vad gäller fördelning av ekonomiska resurser, där det vanligaste svaret är att resurser fördelas lika mellan alla utövare i första hand, och fördelning utifrån ålder anges som nästa vanligaste alternativ.

Resultaten visar också att det är vanligare att föreningen säger sig ge flickor och pojkar lika förutsättningar, än att föreningen har en policy, handlingsplan eller riktlinjer för dessa frågor.

Eftersom så pass många föreningar anger att de ger lika förutsättningar (90 procent), blir skillnaderna också små mellan olika föreningstyper (storlek, geografi, typ av idrott). Det finns i sammanhanget ingen föreningstyp som riktigt sticker ut, även om vi ser vissa skillnader.

De (små) skillnader som ändå finns mellan olika föreningstyper, är samtidigt återkommande mellan olika frågeområden. Tabell 8 är en sammanställning för några av de övergripande frågor som ställs. Tabellen visar att jämställdhetsfrågor är mer aktuella inom stora föreningar, lagidrott, föreningar i storstadskommuner med omnejd samt föreningar med en redan jämn fördelning av flickor och pojkar.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att alla föreningstyper anger att lika förutsättningar för flickor och pojkar är en princip i föreningens arbete. Den enskilda fråga som sticker ut i sammanhanget är huruvida flickor och pojkar tränar tillsammans i yngre år, vilket sker relativt sällan inom lagidrotten.

Tabell 8. Föreningstyp där riktlinjer för jämställdhet är vanligast förekommande. N = 762.

Föreningsindelning	Har en policy eller riktlinjer	Deltagit i någon utbildning som handlar om jämställdhet	Jämställdhet utgör en princip/utgångspunkt vid fördelning av träningsstider	Jämställdhet utgör en princip/utgångspunkt vid fördelning av ekonomiska resurser
Storlek på förening				
Stor förening	✓	✓	✓	✓
Liten förening				
Idrott				
Individuell idrott				
Lagidrott	✓	✓	✓	✓
Kommuntyp				
Storstad	✓	✓	✓	✓
Medelstor stad				
Landsbygd				
Utövare i föreningen 7–25 år				
Majoritet pojkar				
Majoritet flickor		✓		
Jämn fördelning	✓		✓	✓

Källa: Riksidrottsförbundet.

I föreningarnas fritextsvar framträder en bild av att jämställdhet är självklart och inte sällan något som redan uppnåtts. Inga föreningar uttrycker annat än en positiv hållning till jämställdhet i den egna föreningen. Majoriteten av fören-

ingarna hänvisar till någon form av styrdokument som berör jämställdhet och kön, antingen som renodlad jämställdhetspolicy eller en policy som omfattar fler jämlikhetsaspekter än kön. Av de som inte har något styrdokument säger sig några vara i färd med att ta fram ett sådant. Ställningstagande för jämställdhet får således sägas vara starkt och föreningarnas bild är att verksamheten är jämställd. Mot bakgrund av annan forskning på området finns det emellertid anledning att vara vaksam på denna odelat positiva bild. Detta är något vi återkommer till i diskussionen.

Talet om jämställdhet kretsar ofta kring kvantitet och representation. Ofta uttrycks en ambition om att få jämn, eller åtminstone jämnare, könsfördelning. Jämställdhet är när idrottande pojkar och flickor är lika många, liksom jämn/jämnare könsfördelning bland tränare och förtroendevalda. Särskilt bekymmersam tycks underrepresentation av flickor vara.

Jämställdhet blir också en fråga om hur verksamheten organiseras: könsblandat eller könsuppdelat. Båda varianterna förordas, och i båda fallen med argumentet att det främjar jämställdhet. Könsblandade aktiviteter innebär per automatik lika villkor i form av träningstider och ekonomiska resurser. Könsuppdelade aktiviteter framställs som något som behövs, ibland som komplement till könsblandade aktiviteter. Könsuppdelad verksamhet skrivs uteslutande fram som något som behöver göras för flickor. På samma sätt förhåller det sig med eventuell snedfördelning av ekonomiska resurser; i de fall någon grupp får positiv särbehandling är det, enligt föreningarna, flickor som får det.

När föreningarna ombeds lyfta några utmaningar med att ge pojkar och flickor lika möjligheter och villkor är det icke-deltagande som är det mest förekommande temat. En annan utmaning är ovan nämnda könsfördelning. Hur rekrytering och behållandet av utövare hänger ihop med pojkars och flickors möjligheter och villkor inom idrotten är det emellertid få föreningar som resonerar kring. Men några föreningar anlägger en mer kritisk blick på den egna verksamheten och menar att utmaningen är normer, tradition och ett för lågt engagemang i jämställdhetsfrågor, som hindrar en jämställd idrott.

Diskussion

I förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet framgår att ett syfte är att bidraget ska ge flickor och pojkar respektive kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet. Idrottsrörelsen har på samma sätt en ambition att ge flickor och pojkar lika möjligheter och villkor att delta inom idrotten. Den här studien undersöker just detta jämställdhetsmål. Via en enkätundersökning frågar vi företrädare för 762 idrottsföreningar om hur de förhåller sig till jämställdhet. Dels genom att föreningarna graderar sin verksamhet i relation till olika aspekter av jämställdhetsmålet. Dels genom att undersöka föreningars förståelse av jämställdhet. De konkretiserade frågeställningar är: I vilken utsträckning upplever föreningarna sig ge lika förutsättningar för flickor och pojkar i sin verksamhet? Vilka betydelser av jämställd idrott ger föreningarna uttryck för?

De betydelser – eller tolkningar om man så vill – av jämställdhet vi strax ska redovisa påminner om vad som framkommit i andra studier av idrotten. Vårt kunskapsbidrag är att vi fokuserar på föreningsnivån, det relativt stora antalet föreningar vi undersökt samt kombinationen av kvantitativa och kvalitativa data och analys som möjliggör lite bredare analyser. Vi kommer här argumentera för att föreningarna upplever frågan som relevant och viktig men att det samtidigt finns utrymme för att utvecklas.

Föreningarnas gradering av jämställdhet i verksamheten

Studiens resultat visar att de allra flesta föreningar upplever att de ger flickor och pojkar lika förutsättningar vad gäller träningstider, möjlighet till tävling samt ekonomiska resurser. Relativt många har en policy eller andra styrdokument, där flickors och pojkars rätt till lika möjligheter och villkor uttrycks. Många berättar också i de öppna svaren om olika satsningar och åtgärder de gör i syfte att åstadkomma jämställdhet. Enkätsvaren signalerar således att flickor och pojkar ges lika möjligheter och villkor att delta i idrotten. Stödet för jämställd idrott är starkt och uttrycks explicit.

En uttalad välvillig inställning till jämställdhet har vi sett i andra idrottsstudier (Averbo, 2003; Haberman, 2007; Kempe-Bergman, 2014; Larsson, 2018). Jämställd idrott som retorik är alltså inget nytt. En fråga som kanske uppstår är hur föreningarnas bild av sina verksamheter står sig i relation till den faktiska fördelningen av stöd (som bygger på träningstider). Av det skälet ställer vi resultaten i relation till några andra studier som undersökt detta.

Om vi tittar på samtliga föreningar som söker LOK-stöd så ser vi att cirka 60 procent av de aktiviteter som genomförs, utövas av pojkar. Ett utgångsläge som vi måste ha med oss är därmed att fler pojkar än flickor deltar i aktiviteter och därmed tar mer tid i anspråk och får mer resurser tilldelade utifrån LOK-stödet.

En anledning är att pojkar i högre grad utövar mer träningsintensiva idrotter, framförallt lagidrotter (Norberg, Faskunger & Dartsch, 2018). Att pojkar får fler träningstider än flickor kan baseras på idéer om att de som utövar lagidrott ska träna mycket. Tittar vi istället på antal unika individer som deltar så är skillnaden mindre mellan flickor och pojkar. Resonemanget bygger på en aggregerad nivå och därmed inte på hur det ser ut i den enskilda föreningen.

Vi kan också titta specifikt på de 762 föreningar som deltog i undersökningen. Vi utgår även då från LOK-stödet. En del föreningar har en jämn fördelning av flickor och pojkar som deltar på aktiviteter, men de flesta har det inte. Därmed ser vi att även om föreningarna i undersökningen beskriver att de ger pojkar och flickor lika attraktiva träningstider, så kan det vara stora skillnader vad gäller mängden träningstider. Men att en förening har fler flickor eller pojkar, och därmed fler träningstider för denna målgrupp, är dock inte samma sak som att ena könet får mer attraktiva träningstider.

Resultaten i denna studie kan också jämföras med tidigare studier i ämnet. Främst har just fördelningen av träningstider mellan flickor och pojkar studerats. Slutsatser från dessa studier är att det inte tycks förekomma någon snedvriden fördelning av träningstider mellan flickor och pojkar utifrån det urval av föreningar som studerats (Augustsson, Stråhlman, Patriksson & Wagnsson, 2007, 2010; Blomdahl, Elofsson & Öhman, 2003). Tidigare forskning visar också, i likhet med våra resultat, att ålder är den faktor som föreningen i störst utsträckning beaktas vid fördelning av träningstider (Augustsson m.fl., 2007).

Det verkar alltså finnas viss rimlighet i de svar som föreningarna gett. I de här avseendena finns visst stöd för att säga att barn- och ungdomsidrotten är jämställd. Samtidigt påminner vi om att resultaten behöver betraktas med försiktighet. Urvalet av föreningar i den här studien utgör inte ett representativt urval som är eftersträvansvärt i vetenskapliga studier, utan är begränsade till föreningar som skickar in kontrolluppgifter utifrån en LOK-stödsgranskning. Som framgår av genomgången av annan forskning på området har det, trots att de flesta verkar vara införstådda med och stödjer jämställdhet som idé, visat sig vara svårt att åstadkomma reell jämställdhet. Detta är ytterligare ett skäl till att inte dra för stora växlar på slutsatsen att föreningarna bedriver en verksamhet där pojkar och flickor har lika möjligheter och villkor att delta i idrott.

Föreningars förståelse av jämställdhet

Jämställdhet framstår, för i princip alla föreningar som ingår i undersökningen, som en självklarhet. Många föreningar beskriver sina ställningstaganden, ambitioner och insatser. Resultaten pekar också på att resursfördelning sker jämställt mellan pojkar och flickor. Det tyder på att jämställdhetsfrågan i flera avseenden är närvarande i föreningarna. För de allra flesta föreningar tycks (o)jämställdhet heller inte utgöra ett problem. I alla fall inte i deras egen förening. Det här känns igen från Olofssons (2007) studie där Olofsson menar är att det kan bära emot att erkänna ojämställdhet i den verksamhet man är delaktig, eftersom det innebär att man själv är involverad i upprätthållandet av ojämställdheten. Föreningar i vår studie menar också att de redan är jämställda. Den föreställningen återfinns också i andra civilsamhällesorganisationer (Lindström, Holgersson & Hvenmark, 2015).

Eftersom (o)jämställdhet är kontextuellt konstruerat blir det lätt något som skapas i enlighet med redan rådande strukturer (Hoeber, 2007; Messner, 2011; Rönnblom, 2011; Shaw & Frisby, 2006). Det uppstår en slags hemmablindhet där vissa ordningar och tillstånd kommer att uppfattas som naturliga och legitima. Som exempelvis hur träningstider och ekonomi fördelas och verksamheten organiseras, vilken könsförståelse som råder, liksom vad som utgör jämställdhetsproblem och inte. Med hjälp av tidigare forskning och teoretiska perspektiv ska vi därför här i rapportens sista del borra i de betydelser av jämställdhet som föreningarna ger uttryck för.

I korthet visar analysen att föreningarna ger uttryck för ett antal olika förståelser av jämställdhet: jämställdhet som kvantitet; jämställdhet som en kvinnofråga, jämställdhet som en fråga om organisering i könsblandade eller i könsuppdelade grupper, samt att jämställdhet tolkas som att behandla alla lika. Vi kommer nu belysa dessa områden djupare under respektive rubrik.

Kvantitativ jämställdhet

Många av idrottsföreningarnas kommentarer i enkäten rör en kvantitativ aspekt av jämställdhet, och mest förekommande är utsagor om könsfördelning. Föreningarna uttrycker att de önskar öka numerären eller andelen av ett kön, vanligen flickor. Resonemangen påminner om det Linghag (2019) fann i sin studie av golfklubbar och Kempe-Bergman (2014) bland de manliga idrottsledarna han intervjuade. Det är också ett vanligt mönster i övriga civilsamhället (Lindström, Holgersson & Hvenmark, 2015). Och i samhället i stort (Rönnblom, 2011). Lindström med flera (2015) konstaterar att särskilt mansdominerade och maskulint könsmärta organisationer tycks reducera jämställdhet till att handla om att öka antalet flickor/kvinnor.

I föreliggande studie används könsfördelningen som ett argument för att organisera verksamheten på ett visst sätt. Till exempel om flickor är i minoritet och tränar tillsammans med pojkar, är det ett förhållande som ibland motiverar särskilda träningstillfällen för flickor, utöver de könsgemensamma. Däremot verkar inte det omvända förekomma; att särskilda aktiviteter anordnas för pojkar som är i minoritet. Det är alltså flickors – och inte pojkars – underrepresentation som framstår som ett problem. Omvänt uttryckt, en sned könsfördelning där flickor är överrepresenterade och pojkar är i minoritet utgör inte ett problem. En ojämsälld könsfördelning kan således uppfattas som acceptabel under förutsättning att det är kategorin flickor som är överrepresenterade.

Könsfördelning och könsrättsvis representation är en viktig aspekt av jämställdhet. Däremot innebär en jämn könsfördelning inte att jämställdhet är uppnått, att det är lika villkor (Larsson, 2014; Rönnblom, 1997). Vi återkommer till detta.

Jämställdhet – en kvinnofråga

I föreningarnas utsagor är det uppenbart att de förknippar jämställdhet med flickor och flickors idrottande. Det blir synligt i beskrivningen av policyer, de jämställdhetsinsatser som görs, hur föreningen prioriterar och så vidare. Det är flickor och deras idrottande som står i centrum för jämställdhetsarbetet. Inte sällan sker det i form av en slags positiv särbehandling. Det tycks finnas en insikt

om att flickor är, eller riskerar vara, förfördelade eller marginaliserade. För att förhindra detta vidtar föreningen kompensatoriska åtgärder. Att jämställdhet görs till en kvinno-/flickfråga har många forskare åskådliggjort tidigare (se t.ex. Svender, 2012).

Flickor och deras idrottande beskrivs explicit och får en tydlig plats i talet om jämställdhet. Pojkar och deras idrottande är osynligt och tycks inte behöva beskrivas i jämställdhetssammanhang. Flickor blir ”könade” och pojkar könsneutrala. Fokuset på flickor är ett tecken på att pojkar och pojkars idrottande utgör den underförstådda normen. De är inte i behov av särskilda insatser. Pojkars idrottande utgör en självklar utgångspunkt mot vilken man söker lösningar för flickor och flickors idrottande – det är inte tvärtom, vilket är ett tecken på manlighetsnormen.

På det stora hela uteblir en medvetenhet om att det kan finnas skillnader inom kategorin flickor (liksom inom kategorin pojkar, men pojkar nämns som sagts inte i någon särskilt stor utsträckning). Gruppen flickor framstår som en homogen grupp, utom i några fall där föreningarna hänvisar till ”invandrarflickor”. Dessa identifieras som grupp att ta särskild hänsyn till, en grupp flickor med särskilda livsvillkor. Andra sociala kategorier som nämns i utsagorna är personer med funktionsnedsättningar, dessa uttrycks emellertid i könsneutrala termer. Det finns ytterst liten närvaro av det som benämns som ett intersektionellt perspektiv, alltså vetskapen om och analysen av att olika sociala positioner samverkar. Om man inte inberäknar andra sociala positioner än kön, kan insatser från föreningens kanske ”lösa ut” frågan om jämställdhet men att villkoren för andra grupper ändå är begränsade.

Könsblandad eller könsuppdelad verksamhet

En fråga som tycks central för föreningarna i resonemangen om jämställdhet är på vilket sätt verksamheten organiseras i relation till kön: könsblandad eller könsuppdelad. I föreningarnas kommentarer blir framför allt könsblandad verksamhet, men också könsuppdelad verksamhet, en slags försäkran om jämställdhet. Kärnan i det förstnämnda resonemanget, att träna tillsammans, blir detsamma som att det är lika villkor för pojkar och flickor. Könsblandad idrottsverksamhet tycks främst vara aktuell för de yngre barnen – vi ser skillnad mellan föreningarnas svar för 7–12 år respektive 13–18 år. Det resultatet finner stöd i Larssons (2018) studie där idrottsledarna förordade könsblandad verksamhet, utom när aktiviteterna blev mer prestationsinriktade, såsom vid tävlingar och i ungdomsidrotten. Könsblandad verksamhet tycks i många fall oproblematiske före puberteten (Larsson, 2018; Larsson & Johansson, 2011). Därtill verkar det spela roll vilken idrotten är (Kempe-Bergman, 2014; Larsson, 2018; Larsson & Johansson, 2011), vilket vi ser i vår studie där lagidrotter i högre grad än individuella idrotter svarar att pojkar och flickor tränar var för sig.

Könsuppdelad träning antar i vårt empiriska material två versioner, dels som ordinarie verksamhet, dels som ett tillägg till den könsblandade. Det sistnämnda verkar erbjudas flickor i idrotter med stor pojkdominans, utifrån idén att flickorna behöver få träna tillsammans med andra flickor i enkönad grupp. Detsamma tycks inte behövas för pojkar, när de är i minoritet. Kanske kan Larssons (2018) forskningsresultat vara en förklaring; idén om att pojkar är bättre på idrott, även i kvinnodominerade idrotter. En minoritetsposition utgör inte en tillräckligt

försvårande omständighet för idrottsdeltagande för en pojke, för att det ska utgöra en jämställdhetsproblematik att hantera.

Den könsuppdelade verksamheten manifesterar och befäster heteronormativitet. Föreställningar om pojkar och flickor som mer olika än lika varandra förstärks och skapar snäva ramar för synen på kön. I studien är det några föreningar som påtalar hur en dualistisk könsmodell kan försvåra för barn med transerfarenhet. Med en sträng könsgräns, baserat på heteronormer där individer sorteras i den ena eller andra könskategorierna, kan de som inte passar in i den snäva indelningen exkluderas.

Med utgångspunkt från befintlig forskning framstår stödet för könsblandad organisering starkt. En könsblandad verksamhet kan främja jämställdhet, men det förutsätter att den leds på ett genusmedvetet sätt (Grahn, 2017). Det innebär att vara uppmärksam på könsnormer och maktobalanser som är införlivade i många delar av idrottsrörelsen. I synnerhet inom idrotter med starka manlighetsnormer. En norm som kan vara svår att få syn på, men som kan få betydelse i könsblandade grupper, är den om att pojkar är bättre än flickor på idrott (Larsson, 2018). Inga föreningar i vår studie nämner emellertid något om detta.

De könsrelaterade indelningarna av idrottsverksamheten sker båda i jämställdhetens namn. Grahn (2017), liksom Larsson (2018), framför den viktiga poängen att varken könsuppdelad eller könsblandad verksamhet *per se* är ett sätt att åstadkomma jämställdhet. Båda varianterna kan vara såväl exkluderande som inkluderande. Det krävs ett aktivt arbete och en genusmedvetenhet bland idrottens ledare om vad man gör och varför.

Jämställdhet = behandla alla lika?

I kommentarerna där föreningarna motiverar och resonerar kring sin verksamhet tolkar de många föreningarna jämställdhet i termer av att ”göra lika”, ”behandla alla lika” eller ”inte göra någon skillnad på individer”. Att göra lika/behandla alla lika förefaller vid första anblicken vara rättvist. Vad kan vara fel med att göra lika för alla?

Strategierna att göra lika respektive olika kan båda vara vägar till att åstadkomma jämställdhet (Dahlerup & Freidevall, 2006). Men det finns några förbehåll. Att göra lika för alla kan vara rätt angreppssätt att skapa jämställdhet, förutsatt att villkoren redan från början är jämlika. Då kan lika insatser gentemot deltagande individer ge samma utfall för alla. Men eftersom ”behandla alla lika” utgår ifrån en individinriktad tankemodell, och eventuellt bortser ifrån strukturella skillnader som kan finnas mellan olika grupper av människor, kan resultatet ändå bli orättvist och ojämnt.

Skillnader mellan grupper är kopplat till normer och maktordningar, vilka kan verka hindrande inom idrottsverksamheten. Till exempel kan manlighetsnormer göra att ett premierande av pojkars idrottande förefaller rimligt och logiskt, det kanske uppfattas som att man gör lika för pojkars och flickors idrottande. Trots att resultaten faktiskt blir orättvist och ojämnt.

Några föreningar redogör för att de behandlar pojkar och flickor olika. I de fall det sker rör det verksamheter där flickor är underrepresenterade och får mer än pojkar, exempelvis ny utrustning medan pojkar får ärva, eller att flickorna får

åka på extra tävlingar eller läger med andra flickor. För att komma åt barriärer av ojämlika förutsättningar kan den typen av kompensatoriska åtgärder behövas för att minska skillnader. Kompensatoriska insatser är dock ett sätt att rätta till orättvisor inom ramen för rådande strukturer, men kommer inte att förändra maktordningar i grunden (Linghag, 2019).

Så, beträffande om jämställdhetsinsatser är att göra/behandla lika eller göra/behandla olika, blir svaret att det beror på. Föreningar måste försäkra sig om att det inte finns några normer som indirekt missgynnar ett kön, därefter kan likabehandling och att ”ge alla samma förutsättningar” vara en möjlig väg. Med tanke på att idrottens maktordning ger män och mäns idrottade privilegier, kan omfördelning av resurser till flickors fördel vara en väg att åstadkomma skillnad. Men parallellt behöver ett mer långsiktigt och genomgripande arbete med att identifiera varför det finns skillnader initialt och komma tillrätta med dem.

Vad kännetecknar föreningarnas förståelse av jämställdhet?

Inspirerad av Rönnbloms (1997) framställan av olika dimensioner/nivåer av makt: antal, makt över dagordningen samt tolkningsföreträdare, kan vi konstatera att de allra flesta föreningarna förhåller sig till jämställdhet utifrån de två första nivåerna.

Föreningar talar till stor del om jämställdhet i termer av könsfördelning, *antal*. Jämställdhet blir något mätbart och synbart. Idén verkar vara att om pojkar och flickor är lika många så råder jämställdhet. Skev könsfördelning är inte bra, men utgör, som Shaw och Frisby (2006) framhåller, inte själva problemet. Det är ett symptom på en maskulinitetsnorm som varit djupt rotad i idrotten under lång tid. Att begränsa jämställdhetsarbetet till att jämna ut andelen pojkar och flickor kommer inte att ändra rådande strukturer och normer (Shaw & Frisby, 2006). Man behöver alltså komma åt orsaken till en skev könsfördelning, själva kärnan till ojämställdhet.

Den andra dimensionen av makt och jämställdhet, som Rönnblom (1997) benämner *makt över dagordningen*, refererar till de reella möjligheterna att delta i idrotten. Det här synsättet framgår när föreningarna uttrycker att de vill ha med flickor i verksamheten, att deras närvaro är självklar. Ibland är det exakt samma idrott för flickorna som för pojkarna (benämns ibland som könsneutral av föreningarna), ibland blir flickors idrott ett tillägg till den ”vanliga” idrotten; det görs extra, kompletterande, insatser, till exempel i form av särskilda träningar bara för flickor (som då blir könsspecifika). Idrottsverksamheten förändras inte i grunden, då den uppfattas som normal och självklar.

Utifrån våra resultat menar vi att föreningarna löser ojämställdheten genom rätta till obalanser och justera skevheter – ”lappa och laga” – inom ramen för befintlig maktordning. Detta är vad Linghag (2019) benämner att *förändra inom systemet* och rådande maktrelationer. Den andra inriktningen av jämställdhetsarbete är ett mer transformerande arbete som syftar till att *förändra systemet*. Det sistnämnda förändringsarbetet tycks svårare att få till då det kräver djupare kunskaper och analyser. Linghag (2019) påpekar att båda inriktningarna på jämställdhetsarbete kan användas, men det kräver en medvetenhet om när och var respektive strategi bör tillämpas.

Detta är vad Rönnblom (1997) efterfrågar i den mest komplexa dimensionen av makt, *tolkningsföretråde*. Jämställdhet på den här nivån innebär att fundera över vems eller vilkas intressen som får utgöra normen inom idrotten. Vem har företräde, inflytande, över bilden av vad som är normalt, sant och givet, när det gäller utformningen av idrotten? Den uttalade önskan om att få fler flickor till idrotten (och fler pojkar till kvinnodominerade idrotter) och att ändra en skev könsfördelning, borde motivera föreningarna att ifrågasätta den nuvarande utformningen av idrotten. Flickor har lika stort intresse av att idrotta, men väljer inte att göra det i idrottsrörelsens regi i samma utsträckning som pojkar (Norberg m.fl., 2018). Vill föreningarna (och idrottsrörelsen i stort) på allvar få (framför allt) fler flickor att stanna kvar inom idrotten behöver den ha andra perspektiv.

Det är emellertid inte särskilt många föreningar som resonerar om jämställdhet på det här komplexa sättet men tycks finnas viss medvetenhet på sina håll. I linje med annan forskning på området ska vi skissa några områden som föreningarna kan tänka på och arbeta med i syfte att lyfta jämställdheten ytterligare en nivå.

Hur idrottens jämställdhetsarbete kan förbättras

Utifrån studiens resultat och tidigare forskning på området formuleras här några uppmaningar och råd för hur föreningar och förbund kan arbeta för att skapa en jämställd idrott.

Är vi verkligen jämställda?

För att kunna konstatera att ”Vi är jämställda” behöver man som föreningen först ha klart för sig vad som avses med jämställdhet. Förståelsen av jämställdhet som begrepp och innebörd är viktigt för att veta vad som ska åstadkommas. Därtill behöver föreningen skapa ett klimat där jämställdhetsproblem kan identifieras och lösas. Det kan behövas ett visst mod att självkritiskt granska sin verksamhet. I det ingår att ta in flera gruppers perspektiv och särskilt lyssna på de som inte utgör normen och innehar privilegier i nuvarande ordning.

För att kunna konstatera att verksamheten är jämställd behöver man ha god kännedom hur den fungerar i alla led avseende alla dimensioner av jämställdhet. Det inbegriper a) frågor om könsrepresentation (antal), b) att verksamheter oavsett kön ses som lika normala, självklara och ordinarie, så alla individer och grupper har reella möjligheter och förutsättningar att utöva idrott (makt över dagordningen), och c) olika grupper har inflytande över normen och kan påverka hur verksamheten ska utformas, vad den ska gå ut på och innehålla (tolkningsföretråde).

Jämställdhet är inte en kvinnofråga

Jämställdhet behöver göras till en fråga som rör relationen mellan pojkar/män och flickor/kvinnor. Så länge jämställdhet betraktas som en kvinnofråga och pojkar/män är osynliggjorda i jämställdhetsarbetet kommer ingen förändring av maktrelationerna att ske (Hoeber, 2007; Messner, 2011; Shaw & Frisby, 2006; Svender, 2012). Föreningar behöver göra ett perspektivbyte så att de istället för att försöka lösa ”problemet” med flickor och flickors idrottande, titta på normer som skapat denna ordning. Snarare än fokus på flickor/kvinnor är det den män, manlighet och den manliga överrepresentationens konsekvenser, tolknings-

företräde, privilegier, skilda möjligheter och villkor som behöver problematiseras (Fundberg & Pripp, 2007; Fundberg, 2009; Karp m.fl., 2012; Linghag, 2019). Frågor om maskulinitet och förväntningar på pojkar och män inom idrotten behöver ges större uppmärksamhet (Connell, 2003).

Kan en verksamhet vara ”könsneutral”?

Bilden av verksamheter som ”könsneutrala” eller ”könsberoende”, som några föreningar ger uttryck för, behöver utmanas. Utifrån vad vi vet av forskningen är det inte särskilt troligt att det förhåller sig på det sättet. Troligare är, att döma av utsagorna i det empiriska materialet, att verksamheten är könsberoende – i meningen att kön spelar roll och är närvarande på olika sätt i organisering och utformning av aktiviteter, liksom bemötande av individer. Omedvetenheten om betydelsen av kön får sägas vara en dålig förutsättning för att åstadkomma jämställdhet. Så, istället för att med säkerhet säga att verksamheten är jämställd och ”könsneutral” är det bättre att förmoda att den inte är det. En viktig fråga i sammanhanget är vem som har tolkningsföreträde i att bedöma och värdera huruvida en verksamhet är jämställd och på vilka sätt kön spelar roll i verksamheten. Ett exempel på det är ungdomarna som Larsson (2001, 2018) intervjuar. De sätter fingret på ett antal olika sätt på vilka idrottsledare skapar könsskillnader och reproducerar könsstereotypa uppfattningar om pojkar/pojkheter och flickor/flickighet. Vill man komma åt det kan man föra genusmedvetna samtal med de barn och ungdomar som deltar i verksamheten.

Genusmedvetet ledarskap

Den ena viktiga frågan föreningar behöver ställa sig, innan de beslutar sig för könsblandad eller könsuppdelade aktiviteter är *varför* den organiseras på ett visst sätt. Den andra är *hur* aktiviteten bedrivs till sitt innehåll och form. Med ett genusmedvetet ledarskap kan föreningar främja jämställdhet genom, exempelvis genom könsblandade grupper. Grahn (2017, s 109-112) lyfter fyra saker som kan främja jämställda idrottsverksamheter när det gäller organiserandet av och ledarskapet i idrottsaktiviteter:

1. *Gemensam identifiering som idrottare*, snarare än pojkar och flickor. Det stärker idén om det finns mer likheter än olikheter mellan könen.
2. *Organisering för att främja jämställda relationer*. Ledare kan göra olika saker för att undvika att synliggöra och förstärka idéer om kön: ändra sättet att göra gruppindelningar (delar in utifrån andra parametrar än kön, t.ex. hastighet, teknik, längd, vikt) och ändra träningsätt och instruktioner (fokus på olika förmågor och kvaliteter, undvika könsbenämna individer).
3. *Gemensamma erfarenheter som utmanar en manlig norm*. Låta utövare av olika kön träna och tävla mot varandra i olika typer av moment och förmågor. Det lär barn och ungdomar att det inte finns en given utgång baserat på kön. Öka interaktioner mellan individer av olika kön genom att fokusera på samarbete, lagkänsla och gemensamma mål.
4. *Vikten av fler ledare och förebilder av underrepresenterat kön*. Genom att ha erfarna och kompetenta ledare av båda kön synliggörs både kvinnors och mäns auktoritet inom idrotten. Att ha kvinnor som ledare i mansdominerad idrott bidrar till att utmana synen på idrotten som en maskulin aktivitet.

Bedriv jämställdhetsarbete med ett genusperspektiv

Jämställdhetsarbetet behöver ha ett genusperspektiv. Det innebär att erkänna betydelsen av kön inom idrotten, att kön spelar roll. Kön spelar en roll i hur idrotten organiseras och hur prioriteringar och värderingar sker. Frågan om kön spelar roll också på så sätt att föreställningar och antaganden om kön skapas och förstärks inom idrotten. (Larsson & Svender, 2015).

Ett genusperspektiv innebär att ha en medvetenhet om att och hur kön ”görs” (inte ”är”). Som förening och förbund gäller det att få till ett jämställdhetsarbete som utmanar *könsnormer* i form av stereotypa föreställningar om kön; exempelvis hur pojkar och flickor är, vad de kan och vill. Det innebär också att utmana *maskulinitetsnormer*; idéer om män och maskulinitet som överordnat kvinnor och femininitet samt förväntningar på pojkar och män som kan vara allt för snäva och destruktiva.

Ett genusperspektiv kan också bidra till att rucka på idrottens tvåkönssystem, det vill säga den starka och ofta självklara idén att organisera idrottsverksamhet utifrån två kön. Denna ofta slentrianmässiga könsuppdelning springer hur *heteronormer*, det vill säga antagandet om två givna, naturliga, motsatta kön som attraheras av varandra. Att ifrågasätta heteronormativiteten skulle underlätta för barn och ungdomar med transerfarenhet men också vidga bilden av vad det innebär att vara pojke eller flicka.

Ett genusperspektiv kan alltså bidra till att föreningar och förbund skapar ett jämställdhetsarbete som utmanar snarare än främjar och befäster dessa nämnda normer (könsnormer, maskulinitetsnormer och heteronormer) och på så sätt konfrontera villkoren som upprätthåller ojämställdheten inom idrotten. Den här normkritiska ansatsen är vad forskare upprepat har efterlyst i idrottsrörelsens jämställdhetsarbete.

Avslutningsvis

Frågor om genus och jämställdhet engagerar föreningarna vi studerat, vilket är en viktig förutsättning för att utvecklas. Området är samtidigt till stor del en kunskapsfråga och vilka kunskaper och kompetenser som ska avkrävas ideella ledare är alltid en svår avvägning. För att bedriva ett förändringsarbete behöver idrottsledare på olika nivåer dessutom ha viss kompetens för det. Och som Karp med flera (2012) påpekar så saknas det inte sällan en koppling mellan kunskap om förändringsarbete generellt och det förändringsarbete som ska ske på lokal nivå, något som skapar realistiska förväntningar på vad som ska åstadkommas. Där är styrning – baserad på vad som är identifierat som problem idrotten behöver lösa – nödvändiga, vilket framhållits i studier av Handslaget (Svender, 2012) och Idrottslyftet (Nordström, 2012), men också ett utarbetat stöd och tillförande av kunskap (Karp m.fl., 2012) för att inte insatser ska skjuta bredvid målet.

Det är säkerligen heller inte så lätt för föreningar när förbund, såsom Riksidrottsförbundet med dess distrikt liksom specialidrottsförbund i sina styrande dokument, uppföljningar, rapporter och kommunikation efterfrågar och illustrerar just synliga och mätbara aspekter av jämställdhet, och därmed signalerar detta fokus. I idrottsrörelsens vägledande dokument blir också jämställdhet ganska abstrakt och subtilt, vilket gör det svårt att arbeta med. Ett större

ansvar torde kunna läggas på Riksidrottsförbundet, RF-SISU-distrikt och specialidrottsförbunden att på ett mer övergripande plan och vid styrning av verksamhetens utformning, exempelvis genom utbildningar och projekt, hjälpa föreningar att synliggöra och kommunicera grundläggande problem som ger ojämnt utfall.

Referenser

- Averbo, F. (2003). På lika villkor: Om könsordning och jämställdhetsarbete inom idrotten. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Augustsson, C. Stråhlman, O. Patriksson, G & Wagnsson, S. (2007). *Analys av träningsstider inom föreningsidrotten: En studie av sju lagidrotter sett ur ett ålders- och könsperspektiv*. Stockholm: Riksidrottsförbundet
- Augustsson, C. Stråhlman, O. Patriksson, G & Wagnsson, S. (2010). *Användning av idrottsanläggningar: En studie av tillgänglighet till och fördelning av tider i idrottsanläggningar ur ett jämställdhetsperspektiv*. Stockholm: Riksidrottsförbundet
- Blomdahl, U. Elofsson, S. Öhman, J. (2003). *Får flickor de sämsta träningsstiderna?*. Stockholm. Stockholms universitet.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Stockholm: Liber.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R. (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Dahlerup, D. & Freidenvall, L. (2006). Quotas as a "fast track" to equal representation for women". *International Feminist Journal of Politics*, 7(1), 26–48.
- Dahlerup, D. & Freidenvall, L. (2008). *Kvotering*. Johanneshov: TPB
- De los Reyes, P. (2010). *Vad händer med jämställdheten?: Nedslag i jämställdhetens synfält*. Uppsala: Uppsala universitet.
- De los Reyes, P. Molina, I. & Mulinari, D. (2005). *Maktens (o)lika förklädnader*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Fundberg, J. (2009). *Vilka är idrottens valda makthavare? Om rekrytering till styrelser inom svensk idrott*. FOU-rapport 2009:6. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fundberg, J. & Pripp, O. (2007). *Idrottens mittcirkel: Om mångfald och normalitet inom några Handslagsprojekt*. FOU-rapport 2007:7. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Grahn, K. (2008). *Flickor och pojkar i idrottens läromedel: konstruktioner av genus i ungdomstränerutbildningen*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Grahn, K. (2017). "Jämställdhet en förutsättning för idrottens samhällsnytta". I: J. Faskunger & P. Sjöblom (red.), *Idrottens samhällsnytta: En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens mervärden för individ och samhälle*. FOU-rapport 2017:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Haberman, U. (2007) *Kvinnor på toppen– om kvinnor, idrott och ledarskap*. Arbetsrapport nr 46. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola.
- Hellborg, A-M. (2019). "Godispengar" eller "överdådig lyx": om elitidrott, ekonomi och jämställdhet. Diss. Malmö: Malmö universitet.
- Hoerber, L. (2007). Exploring the Gaps between Meanings and Practices of Gender Equity in a Sport Organization, *Gender, Work and Organization* 14(3).
- Karp, S., Eliasson, I., Fahlén, J., Löfgren, K. & Wickman, K. (2012). *Extern utvärdering av idrottslyftet*. Svenska Budo & Kampsportförbundet, Svenska Gymnastikförbundet, Svenska Handikappidrottsförbundet, Svenska Innebandyförbundet. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Kempe-Bergman, M. (2014). *Man talar om jämställd idrott: Om jämställdhetssamtal med manliga idrottsledare och förutsättningar för jämställd idrott*. Diss. Stockholm:
- Larsson, H. (2001). *Iscensättningen av kön i idrott: en nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Larsson, H. (2003). *Idrottens genus*. Idrottsforum.org
- Larsson, H. (2014). "Can gender equality become an encumbrance?: The case of sport in the Nordic countries". I: J. Hargreaves & E. Andersson (red.), *Routledge Handbook of Sport, Gender and Sexuality*.
- Larsson, H. (2018). "Idrottens könsmonster: 'bara är så' eller 'går att påverka'". I: C. Dartsch, J. R. Norberg & J. Faskunger (red.), *Resurser, representation och "riktig" idrott. Om jämställdhet inom idrotten*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Larsson, H. & Johansson, S. (2011). *Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrott. Könsmonster i idrottsdeltagande och regelverk inom idrott*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

- Larsson, H., Redelius, K. & Kempe-Bergman, M. (2012). *Idrottslyftets externa utvärdering. Svenska Badmintonförbundet, Svenska Bordtennisförbundet, Svenska Fotbollförbundet*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Larsson, H. & Svender, J. (2015). Att utveckla idrott med ett genusperspektiv. I: J. Fahlén & S. Karp (red.), *Idéer för idrottsutveckling*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Lindström, E., Holgersson, C. & Hvenmark, J. (2015). *Det civila samhället och jämställdhet*. Forskningsöversikt. Arbetsmarknad och näringsliv. Rapport nr 5. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Linghag, S. (2019). "Drivkrafter i jämställdhetsarbete inom ett idrottsförbund: problem, mål och metoder för förändring". I: Å. Bäckström, K. Book, B. Carlsson & PG Fahlström (red.), *Sport Management del 2 – styrning och samhällsengagemang inom svensk idrott*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Messner, M. (2011). Gender Ideologies, Youth Sports, and the Production of Soft Essentialism. *Sociology of Sport Journal* 28, 151–170.
- Norberg, J. R., Faskunger, J. & Dartsch, C. (2018). Jämställdhet i siffor. I: C. Dartsch, J. Faskunger, & J.R. Norberg (red.), *Resurser, representation och "riktig" idrott: Om jämställdhet inom idrotten*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Nordström, E. (2012). *Idrottslyftets externa utvärdering*. Sammanfattande analys och slutsatser. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Olofsson, E. (1989). *Har kvinnorna en sportlig chans?: Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Olofsson, E. (2007). "Jämställdhet på föreningsnivå". I: *Sexualiseringen av idrottens offentliga rum*. FOU-rapport 2007:2. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Olofsson, E. (2009). 20 år med idrott och genus. *Svensk idrottsforskning* (1). Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Regeringen. (1999). Förordning 1999:1177 om statsbidrag till idrottsverksamhet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-19991177-om-statsbidrag-till_sfs-1999-1177
- Ridgeway, C. L. (2011). *Framed by Gender: How Gender Inequality Persists in the Modern World*. New York: Oxford University Press.
- Riksidrottsförbundet (2019). *Idrotten vill: Idrottsrörelsens idéprogram*. Antagen av RF-stämman 2019.
- Riksidrottsförbundet. (2017) *Jämställdhetsmål*. Hämtad 2020-02-10 från www.rf.se/jamstalldhet.
- Rönblom, M. (1997) Halva makten? I G. Nordborg (red.) *Makt och kön: Tretton bidrag till feministisk kunskap*. Stockholm: Symposium. s 153-169.
- Rönblom, M. (2011). Vad är problemet? Konstruktioner av jämställdhet i svensk politik. *Tidskrift för genusvetenskap* 2/3, s. 33–55.
- Shaw, S. & Frisby, W. (2006). Can Gender Equity Be More Equitable): Promoting and Alternative Frame for Sport Management Research, Education, and Practice. *Journal of Sport Management* 20(4), 483–509.
- Shaw, S. & Penney, D. (2003). "Gender equity policies in national governing bodies: an oxymoron or a vehicle for change?" *European Sport Management Quarterly* 3(1), 86–106.
- Svender, J. (2012). *Så gör(s) idrottande flickor: Iscensättningar av flickor inom barn- och ungdomsidrotten*. Diss. Stockholm: Institutionen för pedagogik och didaktik, Stockholms universitet.
- Svender, J. & Nordensky, J. (2017). *Vem bestämmer?: Jämställdhetsmål, kvotering och könsammansättning i idrottens beslutande organ*. FOU-rapport 2017:2. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Svender, J. & Nordensky, J. (2019). *Jämställdhet bland idrottens ledare*. FOU-rapport 2019:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wittbom, E. (2009). *Att spränga normer: om målstyrningsprocesser för jämställdhetsintegrering*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Åström, G. (1995). *Med flätorna i brevlådan: en studie av könsmaktsordningen inom idrottsrörelsen*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Åström, G. (2011). *Utvärdering av Riksidrottsförbundets jämställdhetsarbete mellan åren 2005–2010*. FOU-rapport 2011:1. Stockholm: Sveriges Riksidrottsförbund.
- Åström, G. (2018). "Ojämställdhetens maktordning". I: C. Dartsch, J. R. Norberg & J. Faskunger (red.), *Resurser, representation och "riktig" idrott. Om jämställdhet inom idrotten*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Riksidrottsförbundet

Idrottens Hus, Box 11016, 100 61 Stockholm | Tel: 08 - 699 60 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se | Hemsida: www.rf.se